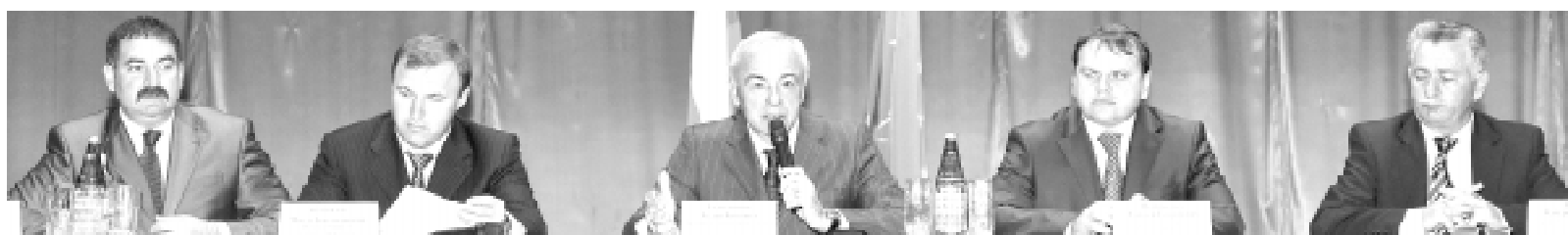

Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэмрэ и Правительствэрэ ягъэзет

Президентыр Мыекъопэ районым щылагъ

Социальнэ мэхъанэшхо зылэ объектхэу районым щагъэпсыхэрэм Иофхэр зэрашылъыкIуатэрэм апэдэдэ Президентым зыщигъэгъозагъ. Поселкэу Каменноостскэм екIолIэрэ газопроводыр непэрэ мафэхэм яхъулIэу зынагъэсыгъэм, ащ ишIын фэ-

Адыгэ Республикэм и Президентэу ТхьакIуцынэ Аслъан тыгъуасэ Мыекъопэ районым щылагъ. Ащ игъусагъэх АР-м и Премьер-министрэу Къумпыл Мурат, АР-м иминистрэхэм я Кабинет хэтхэр, муниципальнэ образованиеу «Мыекъопэ районым» иадминистрация ипащэу Евгений Ковалевыр, нэмыкIхэри.

гъэзагъэхэм зэшIуахын альэкIыгъэм ыкIи пшъэрылъэу зыфагъэуцужьыхэрэм республикэм ипащэ акIэупчIагъ. Иофхэр зэралъыкIуатэрэм уигъэрэзэнэу щыт нахь мышIэми, цIыфхэр бэшIагъэу зэжэхэрэ гъэстыныпхъэ шхъуантIэр нахь псынIкIэу Мыекъопэ районым ит псэупIэхэм алъыгъэIэсыгъэным дэлэжъэгъэн зэрэфар пащэм кыгъэнафагъ.

— ЦIыфхэм газыр алэкIэгъэхъэгъэным пае непэ амалэу,

лъэкIэу тилэр зэкIэ етхьылIэныпш, Иоф тилэн фаре, — кыIуагъ ТхьакIуцынэ Аслъан. — Мыекъопэ районым социальнэ-экономикэ хэхъоныгъэхэр ышIынхэм, цIыфхэм ящылэкIэ-псэукIэ нахьышIум фэцэгъэным афэшI мы аужырэ илъэсхэм тшIагъэр макIэп. Федеральнэ программэу «Урысыем и Кыбл» зыфиIорэм кыдыхэлъытагъэу республикэм кыфатIупщырэ сомэ миллиарди 5-м щыщэу

сомэ миллиарди 2,4-рэр Мыекъопэ районым инфраструктурэ изэтэгъэпсыхъан пэутэгъахъ. 2009-рз илъэсым пыкIыгъэ ма-зэхэм къакоцI сомэ миллион 600 фэдиз районым иэкономикэ инвестицияеу хэтлхъагъ. ТапкIи ащ фэдэ IэпыIэгъу районым ет-тыщт, сьд фэдэрэ лъэныкIокIи хэхъоныгъэхэр ышIынхэм тынаIэ тедгъэтыщт.

Поселкэу Каменноостскэм идэхъэгъу дэжъ шашIырэ псыу-

бытышIэ станцием нэужым Президентымрэ игъусэхэмрэ екIо-лагъэх. Социальнэ мэхъанэшхо зылэ объектыр зэрагъэпсырэм зыщагъэгъозагъ. Джащ фэдэу «Пчъагъэу зэтет унэхэм якапитальнэ гъэцкIэжъын» зыфиIорэ федеральнэ программэм кыды-хэлъытагъэу поселкэм щызэ-тырагъэпсыхъэжыгъэ унэхэм ащыщ республикэм ипащэхэр екIолагъэх, алъэгъугъэм лъэшэу ыгъэрэзагъэх.

Нэужым ТхьакIуцынэ Аслъан поселкэу Каменноостскэм щы-псэухэрэм зэIуIкIэгъу адырилагъ. ЦIыфхэр зыгъэгумэкIырэ упчIэ-хэр республикэм ипащэ фагъэ-зэн амал ялагъ. ПсэупIэ-комму-нальнэ хьызмэтым, гъэсэныгъэм, псауныгъэр къэухъумэгъэным, туризмэм, нэмыкI лъэныкIохэм-кIи гумэкIыгъоу къэуцухэрэм Президентыр ащагъэгъозагъ. Муниципальнэ образованиеу «Каменноостскэ» къэлэ псэу-пIэм» иадминистрация ипащэ иIофшIакIэ зышымгъэрэзэрэ чIыпIэхэм Президентыр къащы-уцугъ, упчIэ гъэнафагъэхэри ащ ритыгъэх. Ащ имызакъоу, по-селкэм ыкIи районым инэмыкI псэупIэхэм адэт къулыкIухэм зэкIэми цIыфхэм яфэлэ-фащIэ-хэр псынIкIэу, шашIэхэм ади-штэу агъэцкIэн зэрэфар ыкIи зипшъэрылъхэр тэрэзуу зымы-гъэцакIэхэрэм пытагъэ хэлъэу зэрадэекIощтхэр республикэм ипащэ къариIуагъ. ЦIыфхэм къаIэтыгъэ упчIэхэр зэхэфыгъэ хъунхэм пае зэIуIкIэм хэлэжъэ-гъэ министрэхэм а чIыпIэм унэ-шхо гъэнафагъэхэр ТхьакIуцы-нэ Аслъан шафишIыгъэх.

ТХЪАРКЪОХЪО Адам.

Сурэтхэр А. Гусевым тыри-хыгъэх.

Адыгеим и Президент афэгущIуагъ

Адыгэ Республикэм и Президен-тэу ТхьакIуцынэ Аслъан муниципальнэ образованиеу «Адыгэкалэ» иадминистрация ипащэу Хьатэгъу Налбий фэгущIуагъ хэдзынхэм зэрашылъыкIуагъэм фэшI.

Правительствэ телеграммэм мы-рзуштэу къыщелэ: «Муниципальнэ образованием ихэдзакIохэу хэдзын-хэм ахэлэжъагъэхэм япроцент 89-мэ амакъэ ащ зэрэфатыгъэм дэгъоу къегъэлагъо ахэм партиеу «Единая Россия» зыфиIорэм зэрэдырагъа-штэрэр, хьызмэтым изехъан фэлэп-Iэсэ, теубытэгъэшхо зыхэлъ, зиму-рад дэмышхэу фэкIорэ кандидатым цыхъэ ин зэрэфашIырэр. Адыгэка-лэ щыпсэухэрэм ащкIэ къаушыха-тыгъ гъэпсын ИофшIэнымкIэ, эконо-микэм инновационнэ хэхъоныгъэ егъэшIыгъэнымкIэ, социальнэ Иофы-гъохэм язэшIохынкIэ партием кур-

сэу пхырищырэм зэрэдырагъаштэ-рэр.».

Тиреспубликэ ипащэ джащ фэ-дэу ицыхъэ телъ администрацием ипащэу агъэнафагъэм Иоф къыдэ-зышIэшт куп дэгъу зэхичэн, зэхьокIыныгъэшIухэр ащ ышIынхэ, къэ-лэдэхэм ящылэкIэ-псэукIэ зыкы-ригъэлэтын зэрилъэкIыштым.

* * *

Адыгэ Республикэм и Президен-тэу ТхьакIуцынэ Аслъан муниципальнэ образованиеу «Яблоновскэ къэлэ псэупIэм» ипащэу Елена Га-вриловам фэгущIуагъ хэдзынхэм зэрашылъыкIуагъэм фэшI.

Правительствэ телеграммэм мы-рзуштэу къыщелэ: «Хэдзынхэм ахэ-лэжъэгъэ хэдзакIохэм япроцент 44-мэ амакъэ ащ зэрэфатыгъэм дэгъоу къегъэлагъо ахэм партиеу «Единая Россия» зыфиIорэм зэрэ-

дырагъаштэрэр, теубытэныгъэшхо зыхэлъ, дэмышхэу зимурад фэкIорэ кандидатым цыхъэ ин зэрэфашIы-рэр. АщкIэ псэупIэм дэххэм къау-шыхъатыгъ гъэпсын ИофшIэнымкIэ, экономикэм инновационнэ хэхъо-ныгъэ егъэшIыгъэнымкIэ, социальнэ Иофыгъохэм язэшIохынкIэ партием курсэу пхырищырэм зэрэдырагъа-штэрэр.».

Республикэм ипащэ джащ фэдэу ицыхъэ телъ администрацием ипа-щэу агъэнафагъэм Иоф къыдэзы-шIэшт куп дэгъу зэхичэн, зэхьокIы-ныгъэшIухэр ащ ышIынхэ, Ябло-новскэ къэлэ псэупIэу экономикэ амалышхо зылэ ыкIи хэхъоныгъэ ышIынымкIэ амалышхохэр зылэкIэ-лэным дэххэм ящылэкIэ-псэукIэ зы-кыригъэлэтын зэрилъэкIыштым.

Адыгэ Республикэм и Президент ипресс-къулыкIу

АДЫГЭ РЕСПУБЛИКЭМ И КЪЭРАЛЫГЪО СОВЕТ — ХАСЭМ ИДЕПУТАТЭУ ТХЪАКIУЦЫНЭ ЭДУАРД КЫТЭ ЫКЪОМ ФЭКIО ЛЪЫТЭНЫГЪЭ ЗЫФЭСШIЫРЭ ЭДУАРД КЫТЭ ЫКЪОР!

Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Ха-сэм идепутатхэм ацIэкIэ сыгу кыздэлэу сыпфэгъу-шIо естественнэ шIэныгъэхэмкIэ Урысые Академи-ем ичлен-корреспондентэу узэрэхадзыгъэм фэшI. ЛъэныкIуабэ кызылэуыбытэу апшъэрэ еджа-пIэм исистемэ Иоф зэрэщыпшIэрэр угу етыгъэу, уипшъэрылъ зэрэбгъэцкIэн фаемкIэ щысэ дэгъоу щыт.

Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Ха-сэм идепутатэу узэрэщытым елытыгъэу, хэбзэ-ихъухъан ИофшIэным чанэу ухэлэжъэ, парламен-таризмэм хэхъоныгъэ егъэшIыгъэным, граждан об-ществэм иуцун уилахъышхо ахэошIыхъэ.

Лъытэныгъэ зыфэсшIырэ Эдуард Кытэ ыкъор, псауныгъэ пытэ уилэнэу, уитворческэ кIуачIэ мы-чъэкъонэу, Адыгэ Республикэми Урысые Феде-рациеми ащыпсэухэрэм апае гъэсэныгъэмрэ нау-кэмрэ ялэныкIэу зэфэшхъафхэм гъэхъэгъагIэхэр ащыпшIынэу сыпфэлъао.

Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэм и Тхьаматэу Анатолий ИВАНОВ

ПРЕЗИДЕНТЫМ ПШЪЭРЫЛЪ ШЪХЪАІЭХЭР

КЪЫГЪЭНЭФАГЪЭХ

Тигъэзет къызэрэхиу-тыгъагъэу, Адыгэ Республикэм и Президентэу Тхьаклушынэ Аслан чъэпыогъум и 12-м журналистхэм апае пресс-конференцие зэхышъагъ. Республикэм ипащэ нэмыкІэу ащ хэлъжагъэх АР-м и Премьер-министрэу КъумпІыл Мурат, ащ игуадзэу Алексей Петрусенкэр, АР-м и Президентрэ министрэхэм я Кабинетрэ я Администрацие ипащэу Александр Пиценкэр.

Журналистхэм адыриІэгъэ зэІукІэгъум пэублэ псалъэ къышхышъэ, непэрэ мафэхэм республикэм иэкономикэ изытет, мы аужырэ илъэсхэм сыд фэдэрэ лъэныкъокІи гъэхъэгъэшІоу ашІыгъэхэм, шыкІагъэу шыІэхэм Тхьаклушынэ Аслан къащыуцугъ. Анахъэу анаІэ зытырагъэтын фэе лъэныкъохэр къыгъэнэфагъэх. Нэужым СМІ-хэм яІыкІохэм упчІэу къатыгъэхэм яджэуапхэр Президентым къаритыжыгъэх.

УпчІэ: Дунэе экономикэ кыныгъохэм ялъэхъан сыд фэдэ Іофыгъоха АР-м и Правительство зэшІуихыхэрэр, пшъэрылъэу зыфэжъугъэу цужыгъэр зэкІэ гъэцкІагъэ хъугъа?

Джэуап: Дунэе экономикэ кризисым епхыгъэ Іофыгъохэр псынкІэу зэшІохыгъэнхэм ыкІи АР-м иэкономикэ ащ иягъэу къекІырэр нахъ макІэ шІыгъэным апае оперативнэ штаб зэхэтцагъ. Ащ иструктурэ хэтынхэу социальнэ сферэм ыкІи экономикэм иотраслэ шъхьаІэхэм альэныкъокІэ къэуцурэ гумэкІыгъохэм ядэгъэзыжыын дэлъжэрэ ІофшІэкІо купиплІ дгъэнэфагъэ. Кризисым пэшІукІогъэнымкІэ ахэм план гъэнэфагъэхэр аштагъэх. Джащ фэдэу мыщ фэдэ программэхэр республикэм имуниципальнэ образованиехэм зэкІэми яІэх. Кризисым пэшІукІогъэным

пае анахъ Іофыгъо шъхьаІэу къэуцурэхэрэм тхьамафэ къэс республикэ штабым хэтхэр тегушыІэх, хэкІыпІэхэм яусэх. 2009-рэ илъэсыр къызщыхагъэм къыщегъэжагъэу Адыгеим иэкономикэ хэхьоныгъэхэр ышІынхэмкІэ мэхъаншхо зиІэ промышленнэ предприятие ыкІи организацие 13-мэ сомэ миллиони 9,6-рэ фэдиз ахъщэ ІэпыІэгъоу афэтІупщыгъ. ЗэфэшІыгъэ акционер обществэу «Картонтара» ыкІи зэлухыгъэ акционер обществэу «Мыекьопэ редукторышІ заводыр» зыфиІохэрэм ІэпыІэгъу ягъэгъотыгъэным фэшІ федеральнэ планым хадгъэгъэу-цагъэх. Финанс кризисым иегъэшхо къэкІуагъ нахъ мышІэми, гумэкІыгъохэм ядэгъэзыжыын епхыгъэ Іоф-тхьабзэу зэхэтцагъэхэм яшІуагъэкІэ производствэмкІэ ыкІи кадрэхэмкІэ лъэкІэу предприятиехэм яІэхэр къызтэдгъэнэн, ахэм яІофшІэн къызтэтетымыгъэуцон тлэкІыгъэ. Республикэм иэкономикэ хэхьоныгъэхэр езыгъэшІырэ предприятиехэм тапэкІи ІэпыІэгъу тафэхъуэ тшІышт.

УпчІэ: Кризисым илъэхъан ІофшІапІэр чІэзынэгъэ цыфхэм япчъагъэ хэпшІы-

кІэу Урысыем шыхъхъуагъ. Адыгеим иІофхэм язытет сыд фэдэ?

Джэуап: АР-м и Къэралыгъо Совет — Хасэм ыштэгъэ унашъоу «АР-м шыпсэурэ цыфхэм ІофшІэн ягъэгъотыгъэнымкІэ ІэпыІэгъу афэхъугъэныр» зыфиІоу 2008 — 2010-рэ илъэсхэм ателытагъэр джыр лъэхъан республикэм щытэгъэцакІэ. Илъэсэу тызыхэтым ІофшІапІэ чІэзынэгъэ цыфхэм социальнэ ІэпыІэгъу ягъэгъотыгъэным пае сомэ миллиони 112-м ехъу афэтІупщыгъ. Ащ ишІуагъэкІэ ІофшІапІэ зимыІэу агъэунэфыгъагъэхэм япчъагъэ жъоныгъуакІэм и 6-м проценти 4,7-рэ хъуштыгъэмэ, Іоныгъом и 3-м ехъулІэу ар проценти 3,4-м нэсэу къедгъэІыхын тлэкІыгъэ. Кризисым пэшІукІогъэнымкІэ планэу дгъэнэфагъэм диштэу республикэм икъэралыгъо хэбзэгъэуцу органхэм апэлухъащ ахъщэр нахъ макІэ тшІыгъэ. Кыхъэгъэщынэу сыфай: социальнэ мэхъанэ зиІэ программэхэм альэныкъокІэ пшъэрылъэу зыфэдгъэуцужыгъэр зэкІэ гъэцкІагъэ хъушт.

УпчІэ: БэмышІэу Шъачэ шыкІогъэ экономикэ форумым Адыгеир чанэу хэлэ-

жъагъ. Ащ зэфэхьысыжъэу фэхъугъэхэм о пшъхъэкІэ уагъэрэзагъа? Республикэм Іоф шызышІэ зышІоигъо инвесторхэм сэдэуштэу шъуадэлажъэра?

Джэуап: Непэ Адыгеим иэкономикэ ахъщэ кыхъэзылхъан зыгу хэлъ инвесторхэм сыд фэдэрэ лъэныкъокІи Іоф адэтшІэным тызэрэфэхъазы-рыр апэдэдэ кыхъэгъэщымэ сшІоигъу. Шъачэ шыкІогъэ форумым зыкыфэбгъазэмэ, инвестиционнэ проект 45-рэ ыкІи инвестиционнэ площадкэ 55-рэ ащ республикэм къыщигъэлъэгъуагъ. Сомэ миллиард 26,5-рэ ауасэ зэзэгъыныгъэхэм такІэтхагъ. Анахъ мэхъаншхо зэттырэ лъэныкъохэм ащыщых туризмэм зегъэушъомбгъуныр, промышленностым, мэкъумэш хызмэ-тым, сатыум, экономикэм инэмыкІ лъэныкъохэм хэхьоныгъэхэр ягъэшІыгъэныр. КІэкІэу къэпІон хъумэ, бизнесым пыл цыфхэу мылкъушхо зиІэхэм Адыгеим иэкономикэ ахъщэ кыхъалхъан аломэ, зэхэщэн ыкІи нэмыкІ лъэныкъохэмкІи ІэпыІэгъу тафэхъуным тыфэхъазыр.

Мыщ дэжыым КъумпІыл Мурат къызэриІуагъэмкІэ, непэ республикэм илъ политическэ рэхатныгъэр, АР-м и Президент бизнесым иІыкІохэм фыщытыкІэу афыриІэр, республикэр зыдэщыс чІыпІэр ыкІи ащ ичылопс зыфэдэр къыдэпІытэхэмэ, инвесторхэм зи пэрыохъу къызэрафэмыхъуштыр нафэ. Джырэ лъэхъан анахъ шъхьалэр инвестициехэр зыхэлпхъанкІэ нахъ хъопсэгъо районхэм яинфраструктурэ изытет нахъышІум фэщгъэныр ары. Анахъэу ар зыфэгъэхыгъэ Мыекьопэ районым ипсэупІэхэм псыр, гъэстыныпхъэ шхъуантІэр, электричествэр ящэлІэгъэн фае. Ащ фэлорышІэрэ программэхэр

зэрэщыІэхэр къыдэпІытгэмэ, шІэхэу мы районыр инвесторхэмкІэ хъопсагъо зэрэхъуштым шэч хэлъэп. Инвестиционнэ амалышІухэр зиІэхэм ащыщых Адыгэкъалэрэ поселкэу Яблоновскэмрэ.

УпчІэ: Краснодар краимрэ Адыгеимрэ зэрэздэлэжъэштхэм фэгъэхыгъэ зэзэгъыныгъэ шІы. Непэрэ мафэхэм ехъулІэу субъектитІум язэфышытыкІэхэм сыд фэдэ уасэ афэпшІын плъэкІышта?

Джэуап: Республикэмрэ краимрэ Урысыем и субъектитІоу щытых нахъ мышІэми, тызэгъыгъэу слытгэрэп. Сыд фэдэрэ лъэныкъокІи зыкІыныгъэ тазыфагу илъэу, тызгурыІоу тызэдэлажъэ. Сэ сызэрегушшысэрэмкІэ, ар зэкІэми анахъ шъхьаІ.

Президентым къыфагъэ-зэгъэ упчІэхэм ащыщыгъэх лэжыгъэм иІухыжыын республикэм зэрэщыкІуагъэр, 2014-рэ илъэсым Шъачэ шыкІошт Олимпиадэм епхыгъэу олимпийскэ объектхэм яшІын Адыгеир ахэлэжъэн зэриІыкІыштыр, АР-м иминистрэхэм я Кабинет иІофшІэн зэригъэцакІэрэм республикэм ипащэ уасэу фишІырэр, муниципальнэ образованиехэм яІофхэм язытет, нэмыкІхэри. Къыратыгъэ упчІэхэм зэкІэми игъэкІотыгъэу джэуапхэр Тхьаклушынэ Аслан къаритыжыгъэх. ТапэкІи пшъэрылъэу зыфигъэуцужыхэрэм Президентыр къаегуштыІэзэ, экономикэ кризисым емылгытыгъэу илъэсым ыкІэхэм анэс социальнэ мэхъанэ зиІэ объект 48-рэ республикэм зэрэщытхытыр ыкІи лэжъапкІэм итынкІэ Адыгеим зи чІыфэ зэрэтемылгыр игуапэу кыхъигъэщыгъэх. ГумэкІыгъохэр шыІэх нахъ мышІэми, ахэр дэгъэзыжыгъэхэ зэрэхъуштым ицыхъэ зэрэте-лыр кІэух зэфэхьысыжыгъэ Президентым къыщыІуагъ.

ТХЪАРКЪОХЪО Адам.

АР-м и Къэралыгъо Совет — Хасэм

ЗАКОНЫКІЭХЭР НАХЪ ДЭГЪОУ ГЪЭПСЫГЪЭНХЭМ ПАЕ

Хэбзэхъухъаныр нахъ дэгъоу зэхэщэгъэным, экономикэм ыкІи общественнэ шылакІэм ялъэныкъом пстэу-хэми тапэкІэ хэхьоныгъэ ягъэшІыгъэным ыкІи гъэкІэжыгъэнхэм фэшІ ишыкІэгъэ правовой базэр гъэпсыгъэн гухэлтым ехъылІэгъэ ІофшІэнышхо Урысые Федерацием шагъэцакІэ. Урысые Федерацием и Федеральнэ ЗэІукІэ и Къэралыгъо Думэ, Урысые Федерацием и субъектхэм яхэбзэхъухъэ органхэм аштэрэ законыкІэхэр нахъышІу шІыгъэнхэм ыкІи правовой шъолъыр зыкІ гъэпсыгъэным гъэІорышІэнэу ишыкІагъэр гъэлъэшыгъэн фаеу уахътэм пшъэрылъ къегъэуцу.

Мэхъаншхо зиІэ а темэм итегушыІэн фэгъэхыгъагъ Урысые Федерацием и Къэралыгъо Думэ и Тхьаматэу Борис Грызловым иунашъокІэ къалэу Чебоксары Іоныгъом и 29-м къыщыублагъэу чъэпыогъум и 2-м нэс шыкІогъэ семинар-зэІукІэр.

Семинар-зэІукІэм доклад шъхьа-

Іэхэр къыщашІыгъэх Къэралыгъо Думэм конституционнэ хэбзэхъухъанымкІэ ыкІи къэралыгъом игъэпсынкІэ и Комитет итхьаматэ игуадзэу Александр Москалец («Урысые Федерацием и Конституцие правовой шъолъыр гъэпсыгъэным ылъапс»), Къэралыгъо Думэм культурэмкІэ и Комитет итхьаматэу Григорий Ивлевыр («Урысые Федерацием ыкІи Урысые Федерацием и субъектхэм культурэм ылъэныкъокІэ яфитыныгъэхэр зэхэушъхъафыкІыгъэнхэр»), Къэралыгъо Думэм Федерацием иІофхэмкІэ ыкІи чІыпІэ политикэмкІэ и Комитет итхьаматэ игуадзэу Гульнара Сергеевар («ЛъэгәпІэхэмрэ публичнэ хабзэрэ яфитыныгъэхэр зэхэушъхъафыкІыгъэнхэм ылъэныкъокІэ федеративнэ зэфышытыкІэхэр нахъ дэгъоу гъэпсыгъэнхэм ехъылагъ»).

Доклад шъхьаІэхэм зэрәдгъугъэхэм имызакъоу, семинар-зэІукІэм итемэ тегъэпсыкІыгъэу зэхашгъэгъэ («Іэнэ

хъураехэм» хэбзэхъухъанымкІэ федеральнэ лъэгәпІэрэ Урысые Федерацием и субъектхэмрэ ащызэІуагъэ-кІэгъэ опытымкІэ ащызэхъожыгъэх.

Семинар-зэІукІэм иІофшІэн хэлэжъагъэх правотворчествэм пылъ специалисти 160-рэ. А пчъагъэм шыщхэу 120-р Урысые Федерацием и субъект 74-м якъэралыгъо хэбзэхъухъэ (ІыкІо) ыкІи гъэцкІэкІо органхэм яІыкІуагъэх, Къэралыгъо Думэм и депутаттыгъэх, джащ фэдэу Урысые Федерацием и Президент, Урысые Федерацием ФедерациемкІэ и Совет, Къэралыгъо Думэм, Урысые Федерацием и Правительствэ яправовой гъэлорышІапІэхэм, Урысые Федерацием и Генеральнэ прокуратурэ зэлъашІэрэ яспециалистыгъэх. Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэм ыцІэкІэ семинар-зэІукІэм хэлэжъагъ Правовой гъэлорышІапІэм ипащэу Людмила Скабала.

Къэралыгъо Советым — Хасэм ипресс-къулыкъу.

Анахъэу зыщыфэбэгъэ е зыщычъыІэгъэ чІыпІэхэр

Зэрәдунаеу пштгэмэ, чъэпыогъум и 12-м анахъэу зыщычъыІагъэр антарктическэ станицеу «Восток» зыфиІорэр ары, чыІэр мыщ градус 70,4-м шы-нэсыштыгъ. Анахъэу зыщыфэбагъэр КъохъәпІэ Африкэр, Мавританием икыблэ-къокІыпІ ары. ПсэупІэу Nema фабэр градус 42,6-м шынэсы-штыгъ. Урысыер пштгэмэ, анахъэу зы-щыфэбагъэр Адыгеир ары, къалэу Мыекьуапэ къыпзблэгъэ станицехэм ащыщ горэм фабэр градус 25,0-м шы-нэсыштыгъ. УрысыемкІэ анахъэу зыщычъыІагъэр Колыма шыІэ совхо-зэу Эльген ары. Пчэдыжыым мыщ чыІэр градус 18,1-м шынэсыштыгъ.

Адыгэ къэралыгъо академическэ къэштэкІо ансамблэу «Налмэсым» иІофышІэхэр гухэкІышхо ащыхъоу фэт-хъаусыхэх бзэхэр зыщызэрагъэшІэрэ Гупчэу «Активым» и директор шъхьаІэу Едыдж Мэмэт янэ идунай зэ-рихъожыгъэм фэшІ.

НЭХЭЕ Рэмэзан.

Тиреспубликэ адрэ ипсэуплэхэм афэдэу къуаджэу Улапэ ицыхэр зыгъэгумэкырэ Иофыгъуабэ дэлъ. «Улэпэ къоджэ псэуплэм» иадминистрация икыгъэ илъэсым Иофэу ышлагъэм, мы илъэсым ышлэнэу зыуж итхэм ыкли ыпашхъэ къиуцохэрэм зы-зашыбгъэгъуазэрэм къыбгурэло ащ пашэу илэ Куфэнэ Нурыет ыпшэ дэклин фаеу хьурэр зэрэмымаклэр. Мыщ дэжымы къышыхэдгъэщын къоджэ псэуплэм иунагъо пэпчэ мы илъэсым ищылэ мазэ и 1-м ехьулэу къа-кхъэзэ цыфэу шыпсэурэ пчъагъэр зэрагъэунафыгъагъэр. Улапэ пштэмэ, пстэ-умкли дэсыр нэбгырэ 1664-рэ, ахэм ащыщэу 1300-р ренэу щэпсэу, селоу Штурбинэр нахь цыкху ыкли ренэу шыпсэурэр нэбгырэ 406-рэ. Мыщ пыздагъэу къэтлон икыгъэ илъэсым Улапэ сабий 21-рэ къызэрэщыхугъэр, лагъэр нэбгырэ 17, Штурбинэм са-бии 5 къышыхугъэ, зидунай шызыхожыгъэр нэбгырэ 10.

Къуаджэу Улапэ зыщылэ-жъэхэрэ хьызмэтшлэлэми, унэе мэкъумэщ лэжыплэми дэтыр 461-рэ. Мыхэм къалэм епхыгъэу Иоф зышлэрэ хьы-мэтзехьаплэхэри захэбгъэ-хьожыхэкхэ, цыфхэр зышы-лажъэхэрэр зэкхэмкли Иоф-шлэлэ 501-рэ мэху. Ау ащ къызэтырелажэу пфэлоштэп къуаджэр унэгъо пчъагъэмкхэ нахь макхэ зэрэхурэр. Джы-дэдэм абгынэжыгъэ унэхэр 33-рэ мэху, бгъагъэ гори зы-дэмытыжэ шагухэри ащ фэ-диз.

Селоу Штурбинэми Иоф-хэр нахь дэжыкх. Мыщ ихэ-плэ 217-м шыщэу 30-м бгъа-гъэ адэтыжэп.

— Джыдэдэм тилоф зыте-тым зэхьокхыныгъэ фэмы-хьущтэмэ, илъэсипшлэ горэ зытешлэлэ тикъуаджэхэм ащыщэу къэнэжыштым уегушхысэну уфаеп. Арышъ, зэкхэм тыздэлэжыгъэ зы-шлуагъэ къэкхлэшт зигъо Иофыгъохэр зэшлотхынхэ фае. Сыда зышхымыпсэуж-хэрэ шагухэм, амылэжы-жыкхэрэ хатэхэм япчъагъэ на-хьыбэ зыкхъу зэпытырэр? Ары пакхлэ, къэнэрэ мыл-кур клэнэу къызылэханэхэрэ-ми (унагъо пэпчэ ащ фэдэхэр илэх), хэбзэ шапхъэу шылэмкхэ клэнэр зытыраригъэтхэгъ нахь мышлэми, нэужым алымыплэжыгъэу, гум ранэ-жыгъэ унэхэм тыгуакохэр арэхъэхэшъ ахьунклэх, зэкхэ уасэ зилэу арылхэр араых, хатэхэр зэхэжыкх. Пстэумэ апэу ащкхэ пшэдэкхыжэ зы-хьын фаехэр ащ егушхысэ-нхэ фае, — ело Куфэнэ Нуры-ет.

Къоджэ псэуплэмкхэ Иоф зышлэн зыгъэкхышхэр нэ-бгырэ 1000 мэху, ахэм ащы-щэу нэбгырэ 795-р Улапэ, нэбгырэ 205-р Штурбинэм ащэпсэух. Ау ренэу Иоф зышлэхэрэр нэбгырэ 348-рэ нылэп, адрэ нахьыбэмэ Иофшлэн ялэп. Пенсионэрхэм япчъагъэ макхэ, нэбгырэ 460-рэ мэху, джаш фэдэу группышым хакхэу сэкхат-ныгъэ зилэхэр нэбгырэ 166-рэ.

Къоджэ псэуплэм къыгъэ-гъунэрэ чыгум сатыушыплэ 14 ит, ащ нэбгырэ 22-мэ Иоф ащашлэ, тучанэу «Магнит» зыфилоу нэбгырэ 6-м Иоф зышашлэрэмрэ автозаправоч-нэ станциитлумрэ ахэм ащы-шых.

Икыгъэ илъэсым яунэе фэ-дэу зэкхэмкли аугъоигъэр сомэ миллионрэ мин 700-рэ. Ащ шыщэу сомэ мин 593,5-р къэ-зытыгъэр пынджыр зыщалэ-жыштыгъэ чыгу гектар 430-у къуаджэу Улапэ иемрэ гектар 451-у Штурбинэм иемрэ бэджэндыхлэ зэрэтыгъэ ООО-у «Синдика-Агро» зыфилоэр ары.

— Пынджыр зыщалэжы-штыгъэ чыгу зэрэгъэфедэ-гъэн фэе шыклэм Иофыгъо непэ тапашхъэ къиуцуагъ, — ело къоджэ администрацием ипашэ. — Гукъаор чыгу лах-хэр зилэ хьугъэ пстэуми ахэм зэришыкхлэгъэм тетэу апылэ тхылхэр зэрамыгъэпсыгъэхэр, хабзэкхэ къызэрапарамыгъэ-тыгъэхэр ары. Арышъ, ежэ чыплэ администрацием Ио-фышлэхэм ар цыфхэм агура-гъэлоныр зэрапшъэрылгыр зыщыдгъэгъушхэрэп, ишыкх-гъэмкхэ лэпылэгъу тафэхунэуи тыхъазыр.

А Иофым изэшлохын пае чыгу лаххэр яунаеу зэрэ-хьугъэхэр хэбзэ ухэсыгъэкхэ загъэпытэн фэе палгыр аужы-рэу зэкхыагъэкхэ энэгъуагъо. Арэуштэу зыхьукхэ, нэужым цыфхэр бырсыр хэфэжыкхэм Нурыет энэгъуе.

— Ялахьылхэр зэлэ нэужым

якъэгъэнэфын, къэхалэхэм, саугъэтхэм, псыр зэрыклорэ сетхэм ялыгъын, аргъойхэм ягъэкхлэдын, нэмыкхэм) ате-гъэкхлэдэгъэн фэе ахьшэр къы-зидитхыштыр ары, — Нурыет игукъао тыщегъэгъуазэ.

Къоджэ псэуплэр зэтегъэпсы- хьэгъэныр

Улапэ шыпсэурэ унагъохэм япроцент 82-м непэ газыр алэ-кхалхэ. Нэмыкхэу къэплон зыхьукхэ, унэгъо 501-м шыщэу зэрашлэгъэр унэгъо 407-рэ. Штурбинэм иунэгъо 217-рэм шы-щэу 58-мэ газыр алэклагъахэ. Мыщ пызда-гъэу

рагъэшлыным дэлэжъэнхэм, былымхуным зыфагъэгъэным игъо хьугъэ.

Къуаджэм шлэгъэн фаеу дэлгыр макхэп. Ахэм ащыщ гъогухэм языхт нахьышлу шыгъэныр. Мы илъэсым Ула-пэ иурамхэр гъэцэкхэжы-гъэнхэм апэлухъанэу Федераль-нэ бюджетым шыщэу сомэ миллиони 3 къытфатлу-пшыгъ. Ар зэкхэмкли икыуштэп ыкли къуа-джэм иактиврэ депу-татхэм я Советрэ зэгъусэхэу зэлукхэу ялагъэм а Иофыгъом шытегушылагъэх.

Ащ зэрэщызэда-штагъэмкхэ, зэ-тырагъэпсы-хъанэу къы-хакхыгъэ урамыр

мышыгъэ хэклитэкхуплэхэм тызэрашычлагъэсаерэр ары. Къоджэ псэуплэм иадминист-рация изакхэу ыкхуацхлэ а Иофыгъор зэшлуихынэу иамал икхурэп. Цыфхэм тызэрашы-гугъырэр ащкхэ лэпылэгъу къытфэхунхэу ары. Яшагумэ къапэгъунэгъу чыплэхэр къа-бзэу лыгъыгъэнхэм ялышлэн ахэмкхэ къинэп. Ишыкхлэгъэр ашхъэкхэ зылыплэжыкх-хэр, ыкли фаем хэклэр къыз-шылэкхэжыкхэрэ чыплэм шы-ритэкхуныр афэшхымыгъэ-гъуныр ары. Къоджэ псэуплэм иадминистрация хэбзэнчъэу ратэкхугъэ хэклэхэм, санита-рием ишапхъэхэм ежэ ыкло-члэ закхэкхэ алышлэн ыльэ-кхыштэп. Арышъ, тызэжъу-гъэгъэгъ: тэр-тэрэу тызылы-жыгъэплэжыкхэ, хэклхэр шъо шызыфэе чыплэм шышъу-мытэкхэу, ащ пае агъэнэфэгъэ чыплэм яжъугъащ.

Псыр алэклэгъэхьэгъэнри Иоф цыкхлон

Къоджэ псэуплэм къыгъэ-гъунэрэ чыплэм шыпсэурэ цыфхэм ящыкхлэгъэ псыр алэклэгъэхьэгъэр скважинилл, водонапорнэ башнэхэр ягъусэ-

Къуаджэр зыгъэгъэхэрэ бзыльфыгъ

ахэм яегъэ чыгу лаххэр бэмэ зытырарагъэтхэжыгъэх, — администрацием ипашэ яцых-хэм закхыфигъазэзэ къело. — Джаш къыхэкхэу тызэрэш-лэурэр ащ фэдэ чыгу хъасэу къэнагъэхэмкхэ фитыныгъэу шыуилэхэр хабзэу шылэм ди-штэу жъугъэтэрэзынхэм пае псынклэ шыпкхэу ишыкхэ-гъэ Иофхъабзэхэр зешъу-хъанхэу ары. Чыгу лах 88-у къуаджэу Улапэ джыри аты-рамытхыагъэхэм ащыщэу 23-мкхэ ишыкхэгъэ тхылхэр агъ-хъазырых. 2009-рэ илъэсым унэе мылхуым пае атырэ хъакхулахьыр унэгъо 268-мэ алахышт, ащ пае атын фаер сомэ мин 35-рэ. Ащ фэдэ хъакхулахьыр зэрамыгъэты-хэр пенсионэрхэмрэ апэрэ ыкли ятлонэрэ группэхэмкхэ сэкхат-ныгъэ зилэхэр ары.

Къоджэ псэуплэхэм хъакху-лахэ зышатыралхъан фаехэр къэгъэнэфэгъэнхэм Красно-гвардейскэ районым иадмини-страция лъэшэу ыналэ тыре-гъэты ыкли ащкхэ Иофэу тшлагъэмкхэ тхъэмэфитлу пэпчэ макхэ арагъэлоу ыкли непэ къызынэсыгъэм а Иофым ыуж итхэу ары Нурыет къызэрэтилуагъэр.

2009-рэ илъэсым шылэ ма-зэм и 1-м къыщегъэжыгъэу Федеральнэ законэу N 131-м зыцхэ къышхыриохэрэ пшэ-рылхэр къоджэ псэуплэхэм аратыжыгъэх. Къоджэ псэу-плэхэм Иофэу ашлэрэмкхэ джа-ры анахэ мэхъанэшхо зилэр. Сыда плэмэ къоджэ псэуплэм иадминистрация Иофэу ышлэ-рэмкхэ а закон дэдэр ары зы-рыгъуазэрэр.

— Ау, гухэкхэ нахь мышлэми, а законыр зэхэзыгъэуцуагъэхэм ащ хамытхыгъэр зэкхэ а Ио-фыгъохэр зэрэдгъэцхлэхэ, къоджэ псэуплэм къыгъэгъунэ-рэ чыгум ит мылхуым (гъогух-хэр лыгъыгъэнхэм, урамхэм

хэлгъэунафыклмэ тшлоигъор се-лоу Штурбинэм иурамитлоу (Ковтун иурамэ урамэу Боль-ничнэмрэ), зэхэубытагъэу зыкхыагъэ метрэ 4157-рэ хьу-рэм, мы илъэсым газрыкхуаплэ рыщэгъэныр Федеральнэ про-граммэу «Социальное развитие села» зыфилоэр зэрэхагъэу-цуагъэр ары. А урамхэмкхэ ишыкхлэгъэ тхылхэр агъэхъа-зырыгъэх, псэолэшлын Иоф-шлэнхэм атефэшт ахьшэр къалытыгъэх. Ар сомэ милли-они 6-рэ мин 300-рэ.

Къуаджэу Улапэклэ газры-кхуаплэм игъэпсын икху шып-кхэу ухыгъэным пае джыри метрэ 1000 фэдиз къудыгъэн фае. Ащ фэдиз къызыклэнагъэр зэхэубытагъэу газыр къуаджэм дэт унэхэм арашлэлэ зэхъум, метрэ 300 зырыз фэдиз хьухэ-рэ чыплышым ар ащэгъэцэ-клэн алэжыкхэпты ары.

— Гъэстыныпхэ шхъуан-тлэр бгъэфедэнкхэ лэрыфэгъу, ау ащ дыкхыгъужэу зэшлохыгъэн фэе Иофыгъохэр къэуцух, — ело Нурыет. — Апэрэмкхэ, ар га-зэу агъэфедэгъэм ыпкхэ тыгъэ-ныр ары. Къоджэдэхэм газэу агъэфедэгъэм тефэрэ ахьшэу амытыгъэу зэлукхэжыкхэр сомэ мин 243-рэ фэдиз мэху. Къо-джэдэхэм агу хэдгъэкхынкхэ тыфаеп, ау дгъэфедэгъэ газым, псым, электроэнергием агуасэ тыгъэным Иофыгъохэмкхэ нахь дэим ыльэныкхэклэ та-кхыхыш. Зэкхэми къыдгурэло: джыдэдэм охътэ къызырыклоп тызыхытэр, ауми хэклхэ амал горэм еусэгъэн фаеба. Ары, непэ къуаджэм унэгъуишлэ пчъагъэ дэс пенсиэ закхэ фэш-хъаф къауумыкхэу, ыныбжэ икхугъэу арысхэми Иофшлэн ямылэу. Ахэр ары анахъэу къын хэтхэр, ауми хэклхэ горэхэр къызфэгъэфедэгъэнхэ фае. Гушылэм пае, хатэхэм ялэ-жыкхы зыфагъэгъэжыкхыным, яунэе хьызмэт хэхъоныгъэ зэрэ-

Къумпхыл Къадырбэч ыцхэ зыхьырэр ары. Сыда плэмэ район гупчэм укхыкхы зыхьукхэ ары къуаджэм укхызырэдэхьэ-рэр, клэлэцыху лыгъыплэри ащ тет, еджаплэми екхуаллэ.

Ащ фэшхъафэу Икхыжымы ихъуатэ укхэбыгъэным мы мафэхэм фежыштых. Проек-тыр хъазыр, пэлухъашт ахьшэр Федеральнэ бюджетым къе-тлупшы. Лабэ тельшхт лъэмы-джыр, ащ икхэу станицэу Тен-гинскэм клорэ автомобиль гъо-гур, Шэуджэн районымрэ къуа-джэу Улапэрэ зыщызэолэжы-хэрэм дэжэ илэр, агъэпсых. Мэшлогъэкхосэ частым игъэ-псынкли проектхэр рахъухыгъ. Улэпэ участкэ амбулатори-ер зычлэт унэр гъэцэкхэжы-гъэнми пылхы. Еджаплэм имастерской зычлэтыгъэ унэм спортивнэ комплекс зэтегъэп-сыхыагъэ шашыгъэу Иоф ешлэ, ащ члагъэуцогъэ тренажерхэр ныбжыкхлэхэм, клэлэеджа-кхлэхэм, зэкхэ фаехэм ягуапэу агъэфедэх. Еджаплэм икотельнэ зычлэт унэри зэтырагъэпсы-хыагъы.

Гъогушыным фэгъэзагъэ-хэр лэпылэгъу къафэхъухэзэ къуаджэу Улапэрэ селоу Штур-бинэмрэ яурамхэр зэкхэ, зышыхыкхлэгъэ чыплэхэм мыжъуакхэ атыратакхозэ, агъэцэкхэжыкхы.

— Зэкхэ ахэр итхъухыагъэх, джыдэдэм тызыфежыгъахэхэ-ри ахэтых ыкли ахэм яклэху-хэр тызыхэт илъэсым ыклэм тлэгъумэ тшлоигъу, — ело Нурыет. — Ау ахэм адаклоу непэ тэ зыщыдгъэгъушхэ мы-хъуштыр хэклхыкх, пласти-кэ пыздафэхэм, фит зыща-

хэу итых. Псыр зэрыклорэ тру-бэхэу къуаджэу Улапэ шагъэп-сыгъэхэр километрэ 21,2-рэ зэ-рэхъухэрэр, Штурбинэм — 13,3-рэ. Къуаджэу Улапэ шыщ унэгъо 365-м псыр арашлэла-гъ, ахэм нэбгырэ 1156-рэ ащэпсэу. Селоу Штурбинэм шыпсэурэ унэгъуи 123-м псыр ашлэла-гъ. Коммунальнэ предприятие-штыгъэу «VIII» зыфилоэр зэ-тези, истыхыагъ. Псэу цыфмэ агъэфедэгъэм агуасэ амы-тыгъэр сомэ мин 531-м нэ-сыгъ. МКП-у «VIII-м» имыль-ку мээих ипалхэу мы уахътэм бэджэндыхлэ ООО-у «Уляп-ское» зыфилоэр ратыгъ. Ну-рыет зэрилгытэрэмкхэ, ком-мунальнэ предприятияклэми ащ фэдэ къэхуылэштмэ ежэ къоджэдэхэу зифэло-фашлэ ыгъэцэкхэштхэр ары зэлыты-гъэр.

Урамхэр къэгъэнэфэгъэнхэ-ри къуаджэмкхэ Иофыгъэ зэшломыхыгъэу илъэс пчъа-гъэм шытыгъ. Джы ащ идэ-гъэзыжыкх пэлугъэхъанэу къоджэ псэуплэм ибюджет мы илъэсымкхэ сомэ мин 400 къы-дельтыгъ. Уплэкхунахэм къызэ-рагъэлэгъуагъэмкхэ, электро-энергиеу агъэстырэр къамы-лыгъэу, къуаджэу Улапэ иурам-хэр къэгъэгъэнэфырэ остыгъэ 75-рэ ащэблэ. Шэпхэ гъэу-цугъэхэм ашлэклэу электро-энергиеу ыпкхэ амытэу агъэ-стыгъэр квт 26605-рэ.

— Тиурамхэр къагъэнэфы-хэ тшлоигъомэ, ащкхэ типшэ-дэжыкхы къыдгурэлозэ, изэ-шлохын теклолэн фае, — ад-министрацием ипашэ къытело. — Хэзгъэунафыкхыкхэ сшлои-гъуагъэр районым иэлектри-

ческэ сетхэм ыкIи инэ-мыкIырэ къулыкIухэм сыди-гьокIи анаIэ къызэрэттырагъэ-тырэр, тикыныгъохэр къызэ-рагурылохэрэр ары. Сыд фэдэ-рэ шыкIэми, электроэнергием икIэтын зэпыугъэу лъэу афитиIэмэ е зыгорэм тыфэ-ныкIо хъугъэмэ, тызэрафите-уагъэм лъыпытэу гъэцкIэ-жэкIо бригадэр къытфэкIошъ, зэкIэ тилофыгъохэр тфызэ-шIуахы. Джырэблагъэ ахэм Улапэ щыпсэурэ унэгъуишымэ электросчетчикхэр афырагъэу-цохи, гъучIычхэр афызэбла-хуи, электроэнергиеу зэпы-мыоу аIэклахъу афашIыжыгъ. ТифэныкIоныгъэхэр къазэрэ-гурылохэрэм, ахэм язэшIохынкIэ игъом IэпыIэгъу къызэрэтфэ-хъухэрэм апае зэкIэ ащ пылгъ къулыкIухэм инэу тафэраз.

Урамхэр къызэрагъэнэфы-хэрэр зыпкI игъэуцожьы-гъэнхэм пае бюджетым къы-дилыгIтэрэ ахышэр икIуштэп, сыда зыпIокIэ урамхэр къы-зэрагъэнэфырэ остыгъэхэм къыкIолIэрэ гъучIычхэр Улапэ иIэжхэп. Ежъ къоджэ закIор пштэмэ, ахэм якIыхъагъэр км 21-рэ мэхъу, процент 80-р къэ-нагъ, ау электроэнергиеу агъэ-стыгъэр учет зэрашIырэ прибор гори яIэжхэп, ахэри зыпкI игъэ-уцожьыгъэнхэ фае. Урамхэр къызэрагъэнэфырэ остыгъэ 30 администрацием ыщэфыгъ, зэкIэ урамхэр ыуллэкIуи, ащ фэдэ остыгъэ зыщыпалгъэн фаехэр ыгъэунэфыгъэх. Арэу щыт нахъ мышIэми, Iофыгъоу къэуцурэр ахэр зыгъэуцущтхэр, IофшIэнхэм уасэу атефэщтыр, электроэнергиеу агъэстыгъэр учет зэрашIырэ приборхэр шэ-фыгъэнхэр, электроэнергиеу агъэфедагъэм ыпкIэ тыгъэнхэр ары. Сыдэу хъугъэми, урамхэр къэгъэнэфыгъэнхэм пIуагъэ-хъан фэе ахышэу бюджетым къыдилыгIтэрэр афекуфэ, а IофшIэнхэм язэшIохын лъагъэ-кIотэн ягухэлъ.

Гъэсэнныгъэ ягъэгъотыгъэныр, спортыр

— Тызэрафэразэр анахъэу затIомэ тшIоигъор тичIыплэ-гъухэу, спонсорхэу ягупсэ къуа-джэ мыпшъыжъэу IэпыIэгъу къыфэхъухэрэр ары, — еIо Нурыет. — ИкIыгъэ илъэсым спонсорхэм яшIуагъэкIэ Улэ-пэ еджапIэм ишъхъаныгъуп-чъэхэм ащыщэу 55-рэ зэбла-хъугъ, 1988-рэ илъэсым еджа-пIэр къэзыухыгъэхэм компь-ютер техникэм икомплект шIу-хъафтынэу къыратыгъ, еджа-пIэр къэзыухыгъэ 3.Н. Бгъуа-шэм ишIуагъэкIэ метриплI зилъэгъэгъэ елкэ дэхэшхом илъэ-сыкIэ мэфэкIыр къыгъэбжы-шIуагъ, ыпшъэкIэ къызэрэт-Iуагъэу, еджапIэм имастерской-щтыгъэр спортивнэ комплексуу икIэрыкIэу зэтырагъэпсыхъа-жыгъ.

Ащ пыдзагъэу тигушыIэгъу къытфегуатэ еджапIэр къэ-зыгъэфэбэрэ котелитф IкIэу 2008-рэ илъэсым зэрэчIагъэу-цуагъэр. Сабыйхэм ясэнау-щыгъэ икIоу зыкызэIуиныхы-ным пае общеобразовательнэ еджэпIэ анахъ дэгъур къыхэ-хыгъэнымкIэ зэнэкIокъоу 2008-рэ илъэсым шылагъэм еджапIэр хэлэжыагъ. Мы аужы-рэ илъэсым къыкIоцI Iофэу ышIагъэм икIэуххэмкIэ къоджэ еджапIэм хагъэунэфыкIырэ чIыплэ ыубытыгъ ыкIи сомэ мин 500 зыосэ сертификат къы-фагъэшъошагъ. А ахыщэмкIэ

Адыгэ Республикэм гъэсэ-ныгъэмрэ шIэныгъэмрэкIэ и Министерствэ еджапIэм пае компьютэри 10, тарихымырэ хысапымырэ якабинетхэм апае ящыклагъэхэр къафишъэфыгъэх, район администрацием ипа-щэу Тхьэлэнэ Вячеславрэ ад-министрацием культурэмкIэ и ГъэIорышIаплэ иIэшъхъэтетэу Вера Молчановамрэ спон-сор IэпыIэгъоу къаратыгъэм ишIуагъэкIэ интернациональ-нэ экъошныгъэм икIубэу Ри-хард Зорге ышIэ зыфаусыгъэм хэт нэбгырипшIыр, Лыиэ Лю-бэ япашэу, Зэрэурысые слетэу ст. Куцевскэм щызэхашэгъа-гъэм хэлэжыгъагъ.

— ИкIыгъэ илъэсым еджа-пIэр тыжыи медалькIэ нэб-гыришмэ къаухыгъ, — Нурыет рыгушхоуэ къытфегуатэ. — Ахэр: ШыкIулытыр Марыет, Симболэт Фарид ыкIи На-хъушъэ Саид. ЕджапIэм икIэ-лэеджакIохэм район олим-пиадэхэм хагъэунэфыкIырэ чIыплэхэр бэрэ къащыхыгъэх. БлэкIыгъэ илъэсхэм тикIэлэ-джакIохэм ащ фэдэ зэнэкIо-къухэм хагъэунэфыкIырэ чIыплэхэр зрашаубытышты-гъэхэр ыкIи зращатекIо-щтыгъэхэр нахыбэрэмкIэ адыгабзэмрэ литературэм

ыкIи республикэ зэнэкIокъу-хэм ренэу ахэлажъэх ыкIи яон-тэгъугъэ елгытыгъэу нахыбэ-рэмкIэ хагъэунэфыкIырэ чIы-плэхэр ащаубытых. ГушыIэм пае, район зэнэкIокъухэм командэхэмкIэ тIогъогогъо а 1-рэ чIыплэр аубытыгъ, респуб-ликэ зэнэкIокъухэм захэлажъэ-хэм, яонтэгъугъэкIэ категории зэфэшъхъафхэм ялгытыгъэу я 2-рэ чIыплитIу къафагъэшъо-шагъ. НахыбэрэмкIэ анахъ къахэщыхэрэр шъэожьые ча-нэу Нажэ Рустам, Лышэ Ас-фар, Алэкъэе Артур, Куржэ Тимур арых. Футболымырэ во-лейболымырэкIэ кIэлэеджакIо-хэм яспартакиадэ я 3-рэ чIы-плэр, самбэмкIэ я 2-рэ чIыплэр щаубытыгъэх. Атлетикэ онтэ-гъумкIэ (штангымкIэ) хагъэу-нэфыкIырэ чIыплэхэр кIэлэе-джакIохэу Куржэ Султан, На-жэ Руслан, ХъакIэлI Бис-лъан, Выхъэ Рустам, Шъэо Бислъан, Цышэ Мурат (тренер-хэр Р. Ожымырэ М. Нэгъоим-рэ) аубытыгъэх. Куржэ Султан АР-м атлетикэ онтэгъумкIэ ихышыпкIыгъэ командэ ха-гъэхагъэ ыкIи тиреспубликэ ышIэкIэ Урысые зэнэкIокъухэм ахэлажъэ. Мы спорт лъэп-къымкIэ Урысые зэнэкIокъоу 2000-рэ илъэсым шылагъэм ащ

рэкIэ арыгъэмэ, мы аужырэ илъэс еджэгъум предмет зэфэшъхъафхэмкIэ апэрэу къахэщыгъэх: я 9-рэ классым химиэмкIэ я 3-рэ чIыплэр, географиемкIэ — я 3-рэ чIы-плэр, обществознаниемкIэ я 2-рэ чIыплэр, адыгабзэмкIэ апэрэ ыкIи ятIонэрэ чIыплэр аубытыгъэх. Изобразительнэ искусствэмкIэ кIэлэеджакIохэу Шъхъашэ Эммэ ригъаджэхэ-рэр Урысые зэнэкIокъухэм ренэу ахэлажъэх. ИкIыгъэ илъэсым я 3-рэ классым щеджэрэ Исаев Бислъан кIэ-лэцIыкIу сурэтхэмкIэ ащ фэдэ зэнэкIокъоу «Мечта о космо-се» зыфиIорэм щатекIуагъ.

Къоджэ кIэлэеджакIохэм спортым гъэхъагъэу шашIы-хэрэми Нурыет арэгущо ыкIи ахэр инэлIэгъу ит зэпы-тых. Джыдэдэм кIэлэеджэкIо 56-мэ самбэмкIэ загъасэ, ахэм ащыщэу нэбгырэ 12-р район

я 3-рэ чIыплэр щыубытыгъагъ ыкIи спортымкIэ мастер хъу-ным инорматив ригъэкъугъ.

Ащ фэдэ гъэхъагъэхэмкIэ щысэ афэхъух якIэлэегъа-джэхэр ренэу спорт Iофтхъа-бзэхэм, зэнэкIокъухэм зра-хэлажъэхэрэмкIэ ыкIи текIо-ныгъэу къащыдахыхэрэмкIэ. Мыщ дэжыи къышыхэдгъэ-щы: Улэпэ гурыт еджапIэм икIэлэегъаджэхэр илъэс пчъа-гъэ хъугъэу агу етыгъэу ащ фэдэ Iофтхъабзэхэм зрахэ-лажъэхэрэм, пIуныгъэ-гъэсэ-ныгъэу кIэлэеджакIохэм ады-зрахъэрэм пае АР-м шIэны-гъэмрэ гъэсэнныгъэмрэкIэ и Министерствэ наградэхэр къа-фигъэшъошагъэх. Ащ фэд урысыбзэмрэ литературэм-рэкIэ кIэлэегъаджэгъэу Къум-пыл Симэ АР-м народнэ гъэ-сэнныгъэмкIэ изаслуженнэ Iо-фшIэ щытхуцIэр къызэрэфа-усыгъэр. УблэпIэ классхэм

ащезыгъэджэрэ КъайтыкIо Къадырхъан АР-м и Къэра-лыгIо Совет — Хасэм и Щытхъу тхылъ къыфагъэ-шъошагъ, УФ-м гъэсэнны-гъэмкIэ илофышIэ гъэшIогъэ щытхуцIэр директорым егъэ-джэн-пIуныгъэ IофшIэнымкIэ игуадзэу КъынэкIэ Жаннэ къыфаусыгъ. НэмыкI кIэлэ-егъаджэхэми АР-м гъэсэнны-гъэмрэ шIэныгъэмрэкIэ и Ми-нистерствэ и Щытхъу тхылъ-хэр къаратыгъэх.

Культурэри яIэкIыбэн къоджэгдэсхэм

Культурэм и Унэу Улапэ дэтым коллектив зэгурыло-здэлужъ шылажъэрэр. Худо-жественнэ самодеятельнос-тым иколлектив, кружоки 7-у, къэшъокIо кружоки 3-у ащ Iоф шызышIэхэрэм нэбгырэ 80 фэдиз къыкIуалIэ. ИкIы-гъэ илъэсым ахэм гъэхъэ-гъэшIухэр ашIыгъэх. Гъэ-рекIо унагъом и Илъэсэу зэ-рщытыгъэм фэшI унагъом иилъэс фэгъэхыгъэ Iофтхъэ-бзэ пстэуми яхудожественнэ самодеятельнэ коллективхэр ахэлэжыагъэх. Жъоныгъуа-кIэм и 17-м ГъунэжыкIомэ яунагъо район зэнэкIокъоу «Унагъом и Илъэс» зыфиIо-рэм хэлэжыагъ ыкIи номина-циеу «Родословная» зыфи-IорэмкIэ анахышIухэу ща-лытагъ. Зэшъхъэгъусэ зэрэ-хъугъэхэмкIэ зэгъатхагъэхэм яреспубликэ зэнэкIокъуи ятIонэрэ чIыплэр щаубы-тыгъ.

Культурэм иулэпэ къоджэ Унэ ианахъ гъэхъэгъэххоу альбытэрэр къэшъокIо ансам-блэу «Бэслъынэир» зэнэ-къокъоу «Адыгеим ижъогъо-жыехэр» зыфиIорэм илау-реат зэрэхъугъэр ары. Ащ ыуж ансамблэм Къыблэ фе-деральнэ шIолгырым изо-нальнэ зэнэкIокъу илауреа-тышIэ къыфагъэшъошагъ, рес-публикэ Iофтхъэбзэ пстэуми ахэлэжыагъ, джащ фэдэу на-роднэ творчествэм и Урысые шIолгыр фестивалэу «Дышгъэ мыIэрыс» зыфиIорэм чанэу хэлэжыагъ.

ЫпшъэкIэ зигугъу къэт-шыгъэ пстэуми къаушыхъа-ты амал зэриIэкIэ, Куфэнэ Нурыет, ыгурэ-ыпсэрэ хиль-хъэзэ, ипшъэрылхэр зэри-гъэцакIэхэрэр. Ащ Iофэу къэ-уцухэрэр жьы кIэтэу, цIыфыгъэ ин зэрэхэлгыр мыгъуащэу, Iушыгъэрэ зфа-гъэрэкIэ зэшIуехых. Тэри ащ шыхъат тыфэхъугъ тигъэзет икIэгъэтхэн зыщыкIогъэ уах-тэм мызэу, мытIоу теолIэнэу хъугъэти. Ары къэс икIуаджэ щыпсэухэрэм зэрафэгумэ-кIырэр, илъэпкъ шIу зэри-лъэгъурэр къыхэщэу нахыбэу ишIуагъэ къызэригъэкIоштым пылгыгъ. ПстэумкIи Улапэ унэгъо 250-м «Адыгэ макъэр» къышчыратхыкIыным иамали ащ къытыгъ. Ащ пае, Нуры-ет, тильэпкъ гъэзет иIофы-шIэхэр инэу къыпфэразэхэу «тхъауегъэпсэушхо» къыуаIо, шIоу шыIэр зэкIэ къыбдэ-хъунэу пфэлалох.

ШЭКИО Мир.
Сурэтхэм арытхэр: **Куфэнэ Нурыет; Нурыет иIофшIэ-гъухэм ахэт.**

Псауныгъ

ИЗЭПИЗ УЧРЕЖДЕНИЕХЭР ФЭХЪАЗЫРЫНХЭ ФАЕ

Зэпахырэ узэу «свиной грипп» зыфалорэр къызэу-зыгъэу дунаим ичIыплэ зэ-фэшъхъафхэм ащагъэунэфы-рэм ипчъагъэ зэрэхахъорэм гумэкIыгъуабэ къызыдехъы. Ар къышыхыгъэщыгъ Урысы-ем исанитар врач шъхъалэу Г. Онищенко бэмшыIэу зэхи-щэгъэгъэ селектор зэлукIэм ыкIи регионхэм охътэ благъэ-хэм ашIэн фаехэр къыгъэнэ-фагъэх.

Адыгэ Республикэм псау-ныгъэр къэухъумэгъэнымкIэ и Министерствэрэ Роспотреб-надзорым Адыгэ Республи-кэмкIэ и ГъэIорышIаплэрэ яэпидемиологхэм блэкIыгъэ бэрэскэшхом зэхашэгъэгъэ семинар-зэлукIэри а Iофыгъор ары зыфэгъэхыгъагъэр. Ар зэрищагъэ ГъэIорышIаплэм ипашэ игуадзэу Долэ Ларисэ. ЗэлукIэм хэлэжыагъэх Адыгэ Республикэм псауныгъэр къэухъумэгъэнымкIэ иминист-рэ иапэрэ гуадзэу, министер-ствэм эпидемиолог шъхъалэу Г.Н. Савенковар, зэпахырэ узэ-хэм зыщIэгъэхэрэ республикэ сымэджэщым, районхэм ащы-лэжъэрэ инфекционистхэр.

ГъэIорышIаплэм ипашэ игуа-дзэу Л. Долэм ипэублэ псалъэ къышыхыгъэщыгъ «свиной гриппы» къызэутэкIыгъэ мы мафэм ехъулIэу республикэм зэрэщамыгъэунэфыгъэр. «Зэ-хэшъухыгъэн фае, — къы-гуагъ ащ, — Адыгеим щып-сэурэ хъулыфыгъэу Тыркуем кIогъагъэм къызегъэзэжыи, ипсауныгъэ изытет Краснодар аэропортым зыщыпIлэкIум а зэпахырэ узыр иIэу зэрагъэу-нэфыгъэр. Ау ар крайм къы-нагъ, ары щычелазэхэрэри».

Мы ГъэIорышIаплэм эпид-надзорымкIэ иотдел ипашэу О. Горюхиным зэлукIэм къе-кIоллагъэхэр щигъэгъозагъэх «свиной гриппы» иIэу дунаим нэбгырэ мин 356-м ехъу зэрэ-щагъэунэфыгъэм. Ахэм ащы-щэу мини 4,5-р дунаим ехы-жыгъ. Урысыер зэрэпсаоу пштэмэ, нэбгырэ 591-рэ сы-маджэ хъугъэр. Ахэм ащыщэу нэбгырэ 512-р къэралыгъо зэ-фэшъхъафхэм защIэхэм ыуж узыр къазыхагъэщыгъэр.

Семинар-зэлукIэм хэлэ-жыагъэхэм анаIэ тырарагъэ-дзагъ еджапIэхэм, кIэлэцIыкIу IыгышIэхэм мафэ кхэс Iофэу ашIэн фаем ыкIи ИзэпIэ уч-реждениехэм зэкIэми зэпахырэ узым зэрэпэуцужыиныхэ альэ-кIышт Изэгъу уцхэр икIоу яIэнхэм, IэкIыб къэралыгъо-хэм ащылэгъэ кIэлэцIыкIухэм япсауныгъэ изытет тэрэзэу уплэкIугъэным лъыплъэнхэ зэрэфаем.

Профилактикэ Iофтхъабзэу специалистхэм, кIэлэцIыкIу коллективхэм ащылажъэхэрэм зрахъан фаехэм семинар-зэлукIэм мэхъэнэ шъхъалэ ша-ратыгъ. Ахэм афэгъэхыгъэу тхыгъэ тигъэзет къыхиутышт.

ЖАКIЭМЫКIО Аминэт.

ТИРЕСПУБЛИКЭ КЪЭТЭЖЪУГЪЭУХЪУМ, ТЫКІЭЖЪУГЪЭГУШІУ

Адыгэ лъэпкъыр зыщылэм къышцегъэ-жыгъэу къин-хъазабэу пэкІэкІыгъэм фэдиз зыпэкІэкІыгъэ цыф лъэпкъ дунаим темытэу къысшлэшлэ. Лъэшлэгъу пчъагъэхэм лъыгъэчъэ зэо-бэнэ мыхуыжхэм ахэтэу къырыкІуагъ. Пыйхэр бэрэ къыте-бэнагъэх, зэрапхъуагъ, зехагъэтэкъуагъ, лъэпсэкІодэу агъэкІодыным Іофыр нэсыгъагъ. Ау афэгъэкІодыгъэп, афэгъэллагъэп, зэо мэшлѳаеу мыхэкІыжыгъыи, илэшэ голъэу, зыфэдэ къэмыхъугъэ лІыхъужыныгыи гушхоныгыи хэлъыхъу пым пэгъокІыштыгъ, езаощтыгъ, ишъхъафитыныгъэ къыуэхъумзэ ыпэкІэ лъыкІуатэщтыгъ. Сыдигъуи хъазырыгъ ичІыгу гупсэ ыпсэ фыгъадэу фэзэоным.

Адыгэ лъэпкъыр егъашлэм зыфэягъэр, зыкІэнэцІыштыгъэр хэгъэгъу шъхъафэу, ежъ-ежырэу иІофхэр зыфэжыжхъу шы-Іэныр арыгъэ. Урысые хэгъэгъушхоу игъунэгъур сыдигъуи ІэкІыб ышІыным фэягъэп, ащ фэдэ гухэлъ илагъэп. Іофыр ащ тетыми, гъунэгъу хэгъэгъушхом къумалыгъэ хэлъэу, хъэкІэ-къокІэгъэ нэшанэхэр къыхафэхъу лъэпкъ цыкІум къыдзекІоу хъугъэ. Сыд фэдиз жыалымыгъэ тилъэпкъ къыдызэрхыагъ урыс пачыхъэм Кавказ заом илътхъан! А зэо мэхъаджэм ехъыллагъэу къатгыжыгъэхэм уяджэ хъумэ, шъхъащышъор къагъэтэджы.

Ахэр къыкІэслотыкІыжынынхъу, цыфхэм агухэр икІэрыкІэу къэзгъэбырсырыжынынхъу сыфаеп, ащ фэдэ пшъэрылъ зыфэзгъэуцужырэп. Адыгэхэм амышІэрэ кІэ горэхэр сэ язгъэшІэжынынхъу гухэлъи сІлэп. Ау теубытагъэу зы къасомэ сшІоигъу: тыжыгъэсакъ, тызэжыгъэгъус, тызэгурыжыгъуаІу ыкІи здетэжыгъэгъашт. Къэралыгъо тилэ хъугъэ, ащ нахъ хъяр, насыпгъэ тилъэпкъ ыгъотыжына! Арыба тятэжхэр, ахэм ятэхэр зэмылбэжыхъу зыфэзэуагъэхэр, апсэхэр зыфатыгъэр! Ти-адыгэ хэгъэгъу зэрэхъугъэр, шІум, дэхагъэм алъэныкъокІэ зэхъокІыныгъэхъу тичылакІэ фэхъугъэхэр къалъэгъужынынхъу ахэм янасып къыхыгъэп. Тэ, непэ Адыгеим щыпсэхуэрэм, къэралыгъоу тызэрэщтыгъым тырыжыгъэгъушху, нахъ дахъу, зэгъэпэшыгъэу, бай зэрэхъуштым тІуачІи тиакъыли — зэкІэ амалэу тилэхэр фэтэжыгъэгъэІорышІэх. Ащ къыкІырэ ІашэкІэ тызэонэу арэп. Адэ сыд тшІэшт? Хэбзэ гъэуцугъэу шыІэхэм татэ-тэу, зыкІи тадэмыхъу, тиакъыли, тизекІуакІи, тигушыи зтефэхъу тыжыгъэгъэкІу, тІорэми тшІэрэми куоу тяжыгъэгъушхыс.

Мыщ фэдэ гушысэхъу рэхъатыгъоу къысэзымытыхэрэм лъапсэ яІ, ахэм ашъхъэ къысхы сшІоигъу. «Зы акъылыр дэгъу, ау акъылитІур ащ нахъ дэгъужъ» аІо. Іофэу сыкъызытегушыІэщхэм, ахэм еплъыкІэу афысІлэм, хъукъоныгъэ горэхэр сэ салъэныкъоу къыкІэу афэхъумэ, гъэзет-еджэхэм сыкъарэгъэтэрэзыжъ, сыгу хэ-кІыштэп.

Гъэзет Іофхэм сапылгъэу псэупІабэмэ садахъэр, цыфыбэмэ саІукІэу мэхъу, зэхэсхырэри бэ, слэгъурэри ащ нахъ макІлэп. Нэиутэу, губжыгъэ-плъырыгъэр къебэкІэу, къыІорэми лъымыплъэжъэу упчІэ къэзыгъэгъуцухэрэр шыІэх: «Сыд, республикэ тилэ хъугъэ шъуІуи, шыуигухэлъхэр пхырыжыгъэкІыи, рэхъат шъухъужыгъ, ара? Сыд фэдэ край гъэшІэгъон (Краснодар краир ары зыфІлорэр), край бай тыкызыхъэшъуыжыгъэр? ЕтІани игу-щылэмэ къапегъэхъоужы: «Тэ тыхэмыты-ми, краир шыІэшъушт, ар ины, бай, тэ ащ тыдэхъуштэп». Политикэм хэбанкІэ ежъагъэм (чыжъэу кІошъуштыми сшІэ-рэп ау) гъусэ зытІу къыфэхъу, ау нахы-бэм ащ дырагъаштэрэп. Мыхэр зылорэ кІэлэшхоу Адыгеир краим къызэрэхэкІы-жыгъэр, республикэ тызэрэхъугъэр емы-кІушхоу зылэгъурэм гъусэ къыфэхъу-хи, емыгушысэхъу къыдезыгъэштэгъа-гъэхэм ягушыІэ зэкІахъабыи, аужым зи-гъусагъэхэр къаубыжъэу аублэ. Адырэр къэгъужы, ІзутІэхэр ешІы, зыретэкъухъа-жыи, «мышхэр егъахъэ», купэу шытыр къыушъхъакІунэу фежъэ, ау къыдэхъурэп, изакъоу пчэгум къенэ. Зеплыхъэ: гъусэ

горэ къыфэхъуным шэгугъы, хъурэпышъ іІоф, ылэ еутхыпкІышъ ІокІыжыи. Джары «Шъыпкъэм нэр рекІы» зыкІаІуагъэр. «Шъыпкъэр ипкІыгъ пІоми къыпшІоуцу, пчІыр бгъэуцугъэ пІоми уапашъхъэ къе-фэжыи».

Іофмэ анахъ Іофыжыыр зы купхэм, икъоу емыгушысэхъу, ажэхэр «зэратІуп-щыхэрэр», ашІи амышІи уцухъу зэрало-рэр ары. «Жэм уфэмьсакъымэ, птыкыи кІапсэ щегъэлъадэ» аІуагъ. Ар къызыгу-рымылорэр хэукъо.

Краснодар краим илъэс 54-рэ тыхэ-тыгъ. А пІалъэм тэ, адыгэхэм, тищылэкІэ-псэукІэ нахышІугъа? Краим, гушыІэм пае, тыхэхъажымы джэнэтым ипчъэхэр къытфызІуиухыштха? Бэ упчІэу къэтэ-джырэр, ахэм джэуап тэрэххэр ящыкІагъ. Краимр Адыгеимрэ зэхэхъажынынхэм фэ-гъэхыгъэ темэр загъорэ зэпэу, етІани икІэрыкІэу къыдэоежыи.

Непэ цыфхэм «демократие» гушыІэр яІзубытыпІэу абзэхэр къатІэагъэх, цы-фыбэ агъэплъэхъун, хагъэукъон алъэкІы. Арышъ, тэрэзэу ар зэхэфыгъэн фае. Ащ пае щысэ тэрэххэр къэхъыгъэнхъ фае. Джы щысэ зауІэ къэсхыи.

Шапсыгъэ къоджэ цыкІоу Хъаштыку псыхъоу Пшызэ исэмэгубгъу Іус, адрэ джабгъу нэпкъ лъэгъшхом Краснодар краим щыц станицэ инэу Елизаветинскэр тес. Пшызэ къуаджэу Афыпсыпэ дэжэ сэмэгумкІэ ыгъазэти, джабгъу нэпкъэу станицэр зытетым еуалІэщтыгъ. Сэмэгъу нэпкъэу Хъаштыку зытесым зи иягъэ ры-мыгъэкІэу блэчъыштыгъ, адрэ нэпкъыи иегъэшхо екІыштыгъэп.

Станицэдэхэм псыхъом ишынагъо ашъхъащыгъэу, ыхыштыхъу аІуи бырсы-рышхо кІалэтыгъ. Комиссиеу къэкІуа-гъэм, ар краим къыкІыгъагъ, бэрэ емыгу-шысэу унашъо ышІыгъ Пшызэ зыщы-ІуантІэрэм дэжэ километритІу фэдизэу псыхъом гъогу занкІэ ратынэу. Станицэр зытес нэпкъым, Хъаштыку пчІынытІэ шыпкъэу, псыр еозэ, нэпкъыр гуигъу-гъагъ. Ар зыхъугъэр 1955-рэ илъэсыр ары, илъэс 54-м къыкІоцІ псым нэпкъыр гуи-хызэ, кІэи имылэжъэу къуаджэм къеуалІи, цыфхэр гузэжъогу хэфэгъагъэх. Унэгъо пчъагъэ ячІыпІэмэ кІалукІыжыи, нэмыкІ чІыпІэ тІысыжыгъагъэ. Мыхъужыхэ зэхъум, нэпкъыр агъэпытэ фэдэу ашІыгъ, ау икъоу а ІофшІэнхэр амыухыхъу нэп-къым рагъэкІугъэ мыжъом нахыбэр сыд-ми псым хатэкъуагъ. Псыр къиуным ишы-нагъо джыри шыІ. Джары краим ипашъ-хэр къоджэдэхэм «къазэрэфэгумэкІы-гъэхэр»: псыхъом игъогу занкІэу ашІы аІозэ, адыгэ къуаджэм зэрар къырахыгъ.

Щысэу къэпхыи плъэкІыштыр бэ. А зэпстэуэм къагъэлъагъо краим ипашэхэм адыгэхэм ящылэкІэ-псэукІэ фэгъэхъыгъэу зы гумэкІыгъо гори зымыІагъэр. Ар къэдгъэнэфэн тІэкІышт мыщ фэдэ шы-сэкІэ. 1966-рэ илъэсым мэкъуогъу ма-зэм псыхъоу Пшызэ лъэшэу къыхэхъо-гъагъ. Зэпымыоу псыхъом къыхахъо-щтыгъ, нэпкъым къыдэкІи тамбэм шиз хъугъагъэ. Щынэгъо дэдагъэр къуаджэ-хъу Хъаштыкурэ Афыпсыпэрэ азыфагу «Псыхъурай» зыфІлорэм дэжэ арыгъэ. 1933-рэ илъэсым мы чІыпІэм Пшызэ там-бэр къыІуитхыи къыдэгъэ, метритІу ику-уагъэу псыр къақІуи, Псэйтыку къыкІэо-гъагъ.

Псы къиуным ишынагъоу къызтэдджым, краим ипашэхэм Іофтхъабзэ горэхэр зэра-хъагъэха? Мыекъуапэ нахыи нахъ Крас-нодар тыпэблагъ, уІабэмэ, ІэкІэ унэсым зыфаІорэм фэд. Пшызэ краим иунаеу елътэгъ, арышъ, ащ лъыплъэн, псыр псэу-пІэмэ акІэмоныном пае Іофтхъабзэхэр зэ-риханхэ фае. Шъыпкъэ, зыфэтІогъэ чІы-пІэм пшахъо арылгъэу дзыохэр къарагъа-щхи Іуатэкъогагъэх. Ащ шІокІэу гумэ-кІыгъэхэп. Ащи лъапсэ иІ: псыр Красно-дар дэт заводэу Сединым ыцІэ зыхырэм кІаоу ригъэжъэгагъ. Краим ипашэмэ ащыщ горэм ыІогъагъ: «Заводым псыр кІэмоныном пае зэкІэ амалэу шыІэхэр зе-хъэгъэнхэ фае, армырымэ чІэнэгъэшхо

тшІышт. Адыгэ чылэмэ псыр акІаомэ, ащ фэдизэу Іофэп, унэхэр ашІыжынынхэщ, Іофыр зэшІокІышт. Тэри ІэпыІэгъу горэ-хэр яттын».

«Гъунэгъурэ гъончэджрэ» аІуагъ, ау а гушыІэжыыр тигъунэгъухэм ямыхъылл-гъэм фэд, зыкІи чылэми цыфхэми афэгъу-мэкІыгъэхэп. Хъаштыкурэ Псэйтыкурэ азыныкъо фэдиз псым ыхыгъагъ, хатэхэ-ри ыхыгъагъэх, ау зы ІэпыІэгъу краим къаритыгъагъэп. КъоджитІумэ псыр къа-кІэоштыгъэп псым гъогу ратэу пынджы-пкъым рагъэхъэгъагъэмэ. Псыр ащ тетэу атІупщын залом, къафадагъэп, етІани пынджыр къыхэкІыгъагъэп. Зыми псым иягъэ екІыштыгъэп. Ащ фэдэ нахъ къып-фэмьгумэкІырэ краим ухэтыкІэ сыд ишІогъагъ?

Тыгу къэтэжыгъэгъэкІыжъ икІыгъэ лІэ-шІэгъум ия 70 — 80-рэ илъэсхъу адыгэ-хэм помидор ыкІи нэмыкІырэ хэтэрыкІ-хэр къагъэкІыхэти СССР-м икълэ зэфэ-шъхъафхэм зэрэщыгъэгъэр. Ащыгъу-ми лэжэекІоу къызэрыкІохъу пкІэнтІапсы-кІэ хэтэрыкІхэр къэзыгъэкІыгъэхэм пхъа-шэу къябэныштыгъэр краир ары. КІоцІабэ зытэкІодэрэ ІофшІэн хыплъэкІэ хэтэрыкІ-хэр зылэжыгъэхэм хабэр къябэныштыгъ. Краснодар краим хэтэрыкІхэр зыращы-хэкІэ зи пэрыохъу къафэхъужыштыгъэп. Машинэхэр къагъэгъуцухэти, чэщ-мэфэ зау-лэрэ тыгъэнэстырым хагъэтыхъу, хэтэ-рыкІхэр ашІуагъэкІодыхъу е атырахыхъу хуыштыгъэ. Цыфыр ежъ ылэшъхынтІуекІэ къыгъэкІыгъэм фитыжыгъэп. Урысыем помидор килограммным сомитф ыуасэу зыщыщэтым, краим щатырахыгъэ поми-дорым килограмм чыпчэ тІокІырэ тфырэ ыосагъ. Тучанхэм атырагуащэти, ежъхэм лъэпІаеу арагъэщыжыштыгъ. Хэтэ псэ-кулянтыгъэр? Миллионер нэбгыр тхъап-ша помидорхэм ахэбаикІыгъагъэр?! Джа-ры тызшышыгъэ краир къызэрэфышты-гъэр. ТищылэкІэ-псэукІэ нахышІу зэрэ-хъуштым пае ІэпыІэгъу къытитыным ычІыпІэ лъэкІэу иІэр ыгъэфедзэ къытэбэ-ныштыгъ. Іофыр ащ тетыми, цыфхэм хэ-тэрыкІхэр ашІэщтыгъ, амал зэралэу Іуа-гъэкІыштыгъ — зэм атырахыгъэми, ятІо-нэрэм янасып къыхыгъыи алэпыкІышты-гъэх. Ащ темытэу кІоцІэрыпсэу мэкъумэ-щышІэм унэ ыкІи нэмыкІырэ псэуалъэ-хэр ышІыналэ амал илагъэп. Ергъушшы-си кІэух тэрэххэр ерэш джы краим тыз-хэтым тІлоф дэгъугъэу, ащ тыхэхъажыи фаеу зылорэр.

Ащ фэдэ гупшысэ зыдэзыІыгъхэм щысэ къафэтхыи. Къуаджэу Псэйтыку итемыр лъэныкъо Пшызэрэ тамбымрэ азыфагу, чІыгу гектаришъэ фэдиз ыубытэу, псел мээ итыгъ. Къоджэдэхэм ащ шІогъэшхо къафихыштыгъ. ПцелычІекІэ чухэр къа-шІыхъэщтыгъ, чыиф унэхэр хашІыкІы-щтыгъ, гъэстыныпхъэ къыхахыштыгъ. Къуаджэм чыматэхэр зыщашІырэ цех дэ-тыгъ, ащ нэбгырэ цэкІ фэдизымэ Іоф ша-шІэщтыгъ. ЗэкІэ чыр мээым къыхахы-щтыгъ, ахъшэ дэгъу кІалэмэ къагъахъэ-щтыгъ. Краим ипашэхэр мы мээ цыкІуми зы уахътэ горэм къылыныссыгъэх. Мэзыр «Кубаньводхозым» иягъ. 1965-рэ илъэсым игъатэу организациеу зигугъу къэсшІы-гъэм цыфхэри техникэри къыритэкъулэ-хи, мээ цыкІур тыраупкІи арагъэгъэукъэ-бзыжыгъ. Къэлэдэхэм чІыгур атырагуа-щи, хатэхэр аратыгъагъ. Хэкуми, райо-ными, советыми, къоджэдэхэмэ яІоф зыкІи къыхагъэхъагъэп. Краснодар Псэ-йтыку километрэ цэкІ фэдизкІэ пэчыжъ, нэмыкІ чІыгу краим имылыгъэм фэдэу къуаджэр зыщыгъугъэрэ мээыр атыра-хыгъагъ. Нэужым а кІэи лъэныкъомкІэ кІалэхэр Пшызэ зыцагъэпскІынэу кІожынынхэ фимытыхъу хъугъагъэ: къэлэ-дэхэм чІыгоу аратыгъэхэм картоф, нащ, хырыбидз, нэмыкІ хэтэрыкІхэр ашашІэ-гъагъэх. Ау «ШІу угу имылыз шІу къыб-дэхъуштэп» зэралѳагъэр шъыпкъэ. ХэтэрыкІхэм яІухыжыгъом Пшызэ къиуи, зэкІэ ашІуихыгъагъ.

КъэпІон хъумэ, краим тызыхэтыгъэ илъэс пчъагъэхэм къақІоцІ шІуагъэу къыт-фихыгъэм нахыбэ иягъэу къэкІуагъэр. Мыщ фэдэ щысэхэр къызыфсхыхъэрэр зэкІэмэ ашІэрэпышъ ары краир лъэпшъэ-рыхъэу, тыхъу фитыныгъэшхо имыІэу илъэс пчъагъэхэм зэрэщытыгъэр, краим ычІэгъ тычІэгъ, ащ къытитысырэр тимэщ-Іусэу тызэрэщылагъэр зымышІэрэм ышІэ

сшІоигъу. Ар къыгурыІозэ хэти егупшысэ сшІоигъу: ышІэщтыми ыІоштыми фэрэ-сакъ, шІумрэ дэимрэ гъунапкъэ афшІош-нэу зерэгъас, мыІуапхъэхэри ерэмьІох.

Адыгэ чылэ дэхабэ лыгъэкІэ агъэко-щыхи, ахэр зэрысыгъэ гъэбжэуІыгъэ чІы-пІэхэм псы арагъахыи, «Кубанскэ хыкІэ» е «Краснодар псыубытыпІэкІэ» зэреджа-гъэхэр емыкІу шъыпкъэу зэрэщытыр, краим ипашэхэм яхэукъоныгъэшхоу зэра-лътэрэр бэшІагъэ нафэ зыхъугъэр. Мы хъугъэ-шІагъэм фэгъэхыгъэу статьябэхэр, тхылхэр атхыгъэх, гыбзэхэр аусыгъэх. Ахэр къыкІэслотыкІыжынынхъу сыфаеп, тигъунэгъу лы губзыгъэ горэм ыІогъа-гъэр сыгу къэкІыжыи: «Адыгэ лъэпкъыр зэрадзэмэ-къызэрэдзэжъэу илъэс пчъэ-гъабэ блэкІыгъ. Ащ тетызэ, Совет хабзэр къыдахи, жыи къэтэжыгъэ тІомэ тыгу-шІозэ, ащ къытишІагъэр зэкІэмэ акІыІу хъужыгъэ: тиадыгэ чылэ зэкІужэ сурэт-хэр агъэкощыхи, гъэбжэуІыгъэ чІыпІэхэм псы арагъэхъагъ. Ар емыкІушху, тхъа-мыкІэгъошху. Краим тыщыщ зы бынэу талытэщтыгъ, быным щыщым ащ фэдэу дзэкІоха?»

БлэкІыгъэр блэкІыгъах, къебгъэгъзэ-жыи плъэкІыштэп. ЩыІэныгъэр ыпэкІэ лъыкІогагъ, уахътэм зэхъокІыныгъабэхэр къыздихыгъэх, ахэр тэркІэ, адыгэхэмкІэ, шІух, дэгъух. Демократием, правовой къэралыгъо гъэпсыгъэным яІофыгъохэр Урысыем шырекІокІыхъээ, Урысыем и Апшъэрэ Совет ыштэгъагъ автоном экъу-щтыгъэхэр республикэ шІыжыгъэнхэм фэгъэхыгъэ закон. Ащ диштэу тэри шъхъафитныгъэ тІлэу хъугъагъэ. Джащ къышцегъэжъагъэу «Адыгэ Республикэр — Адыгеир Урысые Федерацием хэхъэрэ демократическэ правовой къэралыгъу» (Адыгэ Республикэм и Конституције щыщ статья).

Ти Адыгэ Конституције мэлэжэ, илъэс 18 ыныбжэ ти Адыгэ Республикэ. Пшъэ-рылъ шъхъаІэу зыфэдгъэуцужынышъ дгъэцэкІэн фаер ти Адыгэ Республикэ тыфэсакъыныр, къэтыухъумэныр, тыры-гушхоныр ары. Ащ дақІоу тызэгъусэн, тызэгурыІон, зэдэдгъэштэн, тыхэгъэу ты-фэлэжъэн фае. Лъэшэу тасыакъыныр къыт-тефэ, ти Адыгэ Республикэ мамырныгъэ зэрилтыр зымыгуапэу шыІэр макІлэ, быр-сыр горэхэр къэзыІэтыхэ зышІоигъохэр шыІэх, ахэм афэдэхэм акылыгъэкІэ атекологъэн фае. Хэбзэ гъэуцугъэу шыІэхэм атетэу тызекІомэ, тигухэлъхэр къыддэхъуштых. Республикэ ти тІоу, ащ Іофыр шыухыгъэу тІыгъэмэ, тыхъужкощт, тІэхэр зэтэдзагъэхъу, тшІоигъор къыт-фашъушІ тІоу тыщысымэ, зи гъэхъагъэ тшІыштэп. Апэ дэдэ зэкІэ тІуаІчи ти-акъыли зыфэдгъэІорышІэн фаер тины-дэльфыбз, ным ибыдзыщэ зыхэлъ тыбзэ дах. Непэ тыбзэ іІоф изытет тхъамыкла-гъокІэ плытэ хъушт, чІэнэгъэшхо тэшІы, тэр-тэрэу тэгъэкІоды. Бээр щымылэжымы, лъэпкъыри шыІэжъэп. Тыбзэ тэ, адыгэ-хэм, уасэ фэтымышІымэ, хэт фишІын?

Ти Адыгэ Республикэ шыІэ тшІоигъо-мэ, тІэ зэкІэдзагъэу, тызэдэлэжъэу, зым Іэпызэрэр адрэм къыштэжъэу тылэжъэн фае. ДжырэкІэ ар икъоу къыддэхъурэп: тилэжыгъэшІапІэхэри зэхэкІыгъагъэх, ІофшІэным бгъодэкІыжыпагъэхэр, унэгъо хатэхэри зымылэжыжыжыхэрэр, ешъо-ным пыхыгъэхэр бэу къытхэтых. Аркъым зэоныр, тыгъоныр, нэмыкІырэ мыхъо-мы-шІэхэр къыкІэлъэкІох. Адыгэхэм янэ-ятэ-хэр аукІыжъхъу, бзылфыгъэм емыкІоу дзэкІохъу, нэмыкІырэ Іэягъэхэр зэрэхъэ-хъу аублагъ. Адыгагъэр зэрэчІэтынэрэр гукъэошху, шэн дахэхэр тылэжъхъу, тІуа-чІэ къызэрихыхъэрэм тетэу тыпсэу хъумэ, шъхъэкІофагъэ къытфашІышт, дахэкІэ тІлэ ралошт, шысэу тагъэлъэгъошт.

ТиныбжыкІэхэм ащыщхэм язекІуакІэ гур егъэкІоды, пшъашъэхэр гъогу пхэн-джым тэхъэх. Гъэмэфэ лъэхъаным шы-гъынэу къызшалъэхэрэр зыплъэгъухэкІэ, Іэдэбыр, укІытэр, адыгагъэр ІэкІыб зэра-шыгъэр къэнафэ.

Тикультури тихабзэхэм изытет на-хышІу тшІыжынынхэ фае, зи къақІоу ахэр зыпкъ къытфыригъэуцожыштыхэп. Ти Адыгэ Республикэ нэкум фэдэу къэтэжы-гъэуухъум, тыфэжыгъэсакъ, тырыжыгъэ-гушху.

ХЪУШТ Шэбан.

АДЫГЕИМ ШЫЩ НАРКОМ

Мыхуэрэ шыщ. Седин Иван Корней ыкьор Адыгеим шашлэрэп. Ащ фэгъэхьыгъэ къэбар горэ къэзгъоты шлоигъоу архивхэм, музейхэм, научнэ ыкьл културнэ-просветительнэ учреждениехэм сащылгъуагъ, ау зи кыкыгъэп. Къызэтынэкыгъэ лэшлэгъум ия 30 — 40-рэ илээсхэм ар партийнэ ыкьл къэралыгъо Иофшлэшхоу шытыгъ, хэгъэгум ипартийнэ-политическэ пэщэ хэыгъэхэм ащыщыгъ, ВКП(б)-м и Тамбовскэ ыкьл и Ивановскэ хэку комитетхэм яапэрэ секретарыгъ, Хэгъэгум ззоишхом илээхъан СССР-м ичлэдэгъэ промышленность и Народнэ комиссарыгъ, хэгъэгум итекстильнэ промышленность и Иоф шлагъ. 1938-рэ илээсым РСФСР-м и Апшгэрэ Совет иапэрэ зэлугъэклэгъу идепутаттэу ыкьл ащ и Президиум шыцэу, 1946-рэ илээсым СССР-м и Апшгэрэ Совет иятлонэрэ зэлугъэклэгъу идепутаттэу хадзыгъагъ. 1939 — 1952-рэ илээсхэм ВКП(б)-м и ЦК хэтыгъ. Хэгъэгум ыкьл народым апащхъэ гъэхъэгъэ ин дэдэу шырилэхэм афэшл Социалистическэ Иофшлакэм и Лыхъужь шытхъуцлэ кыфаусыгъагъ, Лениным иорденилэу, Лэжэагло Быракъ Плэжэсым иорденилэу, медальхэр кыфагъэшошгъагъэх.

Титхыгъэу шыуапашхъэ кытлгъагъэр тичлэплэгъу цлэрыло, ащ игъэшлэ дахэ афэгъэхьыгъ.

Иван Корней ыкьор 1906-рэ илээсым жьоныгъуаклэм и 25-м Адыгеим шыщ станицэу Кужорскэм шыпсэуштыгъэ мэкъумэшышлэ тхъамыклэм иунагъо кыхъухъагъ. 1913-рэ илээсым апэрэ классым члэхъагъ. Илээс тешлагъэу апэрэ дунэе заор къежыагъ. Ятэу фронтым лухъагъэр 1917-рэ илээсым икьламафэ къаукыгъ. Илээс 11 зыныбжэ Иван я 4-рэ классыр къызеухым иеджнэ джащ шызэпигъэун фаеу хъугъэ, унэгъо хъызмэтым изеханкыгъэ янэ лэпылэгъу фэхъунэу Иофшлэныр ригъэжыагъ. Кулакхэу Горловымрэ Диковымрэ илээсичэ афэчырагъ, 1920-рэ илээсым игъатхэ Кубань Совет хабзэр зыщагъэуцу лэхъаным янэ игъусэу янэе хъызмэт хъалыгъу афэхъушлэжыгъэр кышцигъэкыгъыштыгъ.

Хэбзаклэр лэшэу зыгу рыхыгъэ клалэу илээс 15-м итыр 1921-рэ илээсым комсомолым хэхагъ. А уахътэр мэкъумэшышлэ кызырэкхэмклэ лэшэу кыныгъ. Кулакхэм яобрезхэм яо макъэ чэщкыхъэхэм кызырэхэлукыштыгъэр зэп, къоджэ активистхэу аукугыгъэхэм яшхъэгъусэхэм нэпсэу рагъэхыштыгъэр багъэ. Ау ащкэ комсомольцэ ныбжыкыгъэр бгъэщынэу шытыгъэп. Хэушхъафкыгъэ пшгъэрылэ зилэ шыуэскадроным ар хэхъэ ыкьл илээсым кыкылоцл дзэкьолл клалэр хъункылохэм арашыллэгъэ бэнэныгъэм ишыпкыгъэу хэлажэ.

1922-рэ илээсым комсомолым дэгъоу зыкызырэхэи-

гъэлэгъуагъэм фэшл ыкьл Совет хабзэм ибэнэкьолшлоу зэрэщытым кыхъэкьлэу станицэм дэс комсомольцэхэм япашэу И. К. Сединыр хадзы. Комсомол ячейкэм пашэ зыфэхъум станицэм шыпсэуххэрэр, анахъэу ныбжыкыгъэхэр, шылэныгъэм чанэу хэгъэлэгъэжыгъэным фэгъэхьыгъэ агитационнэ-пропагандистскэ Иофшлэным зыригъэушшомбгъугъ.

1924-рэ илээсым комсомолым ипутевкэклэ Иван Сединыр Мыекъопэ педагогическэ техникумым щеджэнэу агъагло. Ащ зычлэсыгъэ илээсхэм шлэныгъэхэр зыригъэгъотынхэм ишыпкыгъэу клалэр пылыгъ, заджэштыгъэр багъэ, общественнэ шылакэм чанэу хэлажэштыгъ. Зэхэщкэ амал дэгъухэр лэкълэхъэу зыкызыригъэлэгъуагъэм, хэгъэгум кыхъухъэхэрэм осэ тэрэз аритын зэрилэкьырэм, цыфхэм фышытыкыгъэ дэгъу зэрафьрилэм кыхъэкьлэу техникумым лут клэлэгъаджэхэм ыкьл студентхэу щеджэхэрэм лытэныгъэшхо кыфашы хъугъагъэ ыкьл 1925-рэ илээсым техникумым икомсомол организации исекретарэу хадзы, комсомолым и Мыекъопэ округком хагъахъэ. Кыкыгъэжыгъэ илээсым клалэр Коммунистическэ партием кандидаттэу аштэ, аужырэ курсым исэу 1928-рэ илээсым ихэгъэгум класэ шыпкыгъэ хэлэу зэрэфэлэгъэжыгъэм гъушылэ къэзытыгъэ клалэм партием зэраштагъэр къэзгъэлэгъгъэр билетыр кыраты.

Техникумыр дэгъоу къэзыу-хыгъэ И. К. Сединыр илээс

И. К. Сединыр.

22-рэ ыныбжыгъэ станицэу Джаджэ агъагло, а 1-рэ ступенным кыхиубытэрэ еджаплэу N 2-м пашэ фашы, ащ дакьлоу станицэм шызэхэщгъэ партийнэ ячейкэм ипашэу агъэнафэ. Коллективизацием иапэрэ мафэхэм къащегъэжыагъэу клалэр ащ ишыпкыгъэу хэлажэ ыкьл станицэм шызэхэщгъэ колхозым иапэрэ тхъаматэу хадзы. Шыпкыгъэ, а лэнатлэм бэрэ лутыгъэп, пстэумкы мэзибл нылэп ар зэригъэцклагъэр. 1930-рэ илээсым партием и Мыекъопэ райком И. К. Сединыр Ханскэм егъагло, колхозым шылэжырэ ныбжыкыгъэхэм яеджаплэу ащ дэтым ипашэ ашы ыкьл станицэм дэт партиячейкэм пшгъэрылэ кызырэфышлыгъэм тетэу културнэ-зэхэщкы секторым пэщэныгъэ дызэрехъэ.

1931-рэ илээсым ижъоныгъоклэ мазэ ВКП(б)-м и ЦК

иунашгъоклэ коммунист чанэу ыкьл специалист ныбжыкыгъэ дэгъоу зэрэщытым кыхъэкьлэу И. К. Сединыр коммунистическэ плуныгъэмклэ Н. К. Крупскэм ычлэ зыхъырэ Академиеу Москва дэтым агъагло, ащ иполитехническэ факультет щеджэ. Ау кыкыгъэжыгъэхэр илээсым Академиер икырыкыгъэу зэрагъэпсыжыгъэм ыкьл зыщеджэрэ факультетыр шымылэжэ зэрэхъугъэм кыхъэкьлэу Московскэ химикэ-технологическэ институттэу Д. И. Менделеевым ычлэкьл шытым щеджэнэу агъагло.

Институтым щеджэфэ чанэу ипшгъэрылэхэр зэригъэцклагъэрэм, шлэныгъэ куу зэригъэгъотыным зэрэфаблэм, цыфхэм фышытыкыгъэ дэгъу зэрафьрилэм кыхъэкьлэу И. К. Сединым институтым ипашэхэм аналэ кытырадзэ. Ар институтым ВЛКСМ-м ибюро исекретарэу шыхадзы, 1934-рэ илээсым кышцигъэжыагъэу парткомым пэщэныгъэ дызэрехъэ. Аужырэ курсым исэу диплом проектыр ыгъэхъазырызэ, Д. И. Менделеевым ычлэкьл шыт химикэ-гъомылэпхъэшл заводым органическэ синтетикэмклэ ицех ипашэу Иофэшлэ.

Кызырэхъышхыштымклэ, ащ фэдэ Иофшлэн зэфэшхъафхэр зыпшхэ изылыгъэжыгъэ студентым ахэм язэшлохын кын кыфэхъоу ары, ау пшгъэрылэу илэхэр зэкьл шытхъу хэлэу егъэцкыгъэ ыкьл 1937-рэ илээсым апэрэ степенъ зилэ инженер-химик-технологым идиплом дэгъу шыпкыгъэу кыуухъмэшп, институтыр кыуухы. И. К. Сединыр институт ужым В. Р. Менжинскэм ычлэкьл шыт заводтэу N 39-м ицех ипашэ игодзэ лэнатлэ ыгъэцкыгъэнэу агъагло. Инженер ныбжыкыгъэм ыгу етыгъэу Иофшлэныр регъагъэ, ау илээсныкыгъэ зытешлэкьлэ ежэ зымыжгъэхэ Иофыгъо ишылэныгъэ кыхъэхъухъэ. ВКП(б)-м и ЦК ащэпш 1938-рэ илээсым имэзэе мазэ партием и Тамбовскэ хэку комитет иятлонэрэ секретарэу промышленностым хэжъоныгъэ егъэшлыгъэным фэгъэхьыгъэ Иофыгъохэм афэгъэзэгъэу хадзы. Бэдзэогъу мазэм ар партием ихэку комитет иапэрэ секретарь мэхъу ыкьл РСФСР-м и Апшгэрэ Совет иапэрэ зэлугъэклэгъу идепутаттэу хадзы.

И. К. Сединыр Тамбов бэрэ шылэнэу хъурэп. 1938-рэ илээсым ибэдзэогъу мазэ ар Иваново агъагло, партием ихэку комитет иапэрэ секретарэу ащ шыхадзы. Хэкум ипартийнэ-советскэ Иофшлэ шхъалэхэр зэрагъэжыгъэхэм кыхъэкьлэу Иофхэр шыхылыгъэх. Анахъэу Иофхэр зыщызэлыхъэгъагъэхэр хэкум ишэкьышлэ производствэу анахъ мэхъэнэ ин зилагъэр ары. Къэлуагъэмэ икыуштыр ащ ипредприятия 114-м шыцэу тлум нахъ япланхэр зэрамыгъэцкыгъэжыгъэр ары.

И. К. Сединым Иоф дэзышлэ-штыгъэхэм ягукъэкыжыгъэм

къазэрэщыхагъэщырэмклэ, партием ихэку комитет секретарыкыгъэ кыфашыгъэм зэфэныгъэ зэрэхэлгыр, Иофшлэныр научнэ лъапсэм тетэу зэхэщгъэным зэрэфаблэрэр псын-кыгъэу къазэрэгъурылуагъэр ары. Шэкьышлэ фабрикэм инженерхэм, имастерхэм ыкьл ирабочхэм алукигъэ, ахэм опытышлоу алэкьлэ хъугъэр зэригъэжыгъэным дэшхъахыштыгъэп. Охътэ клэкьым кыкылоцл зэкьл Иофыгъо зэфэшхъафхэр псын-кыгъэу зэшлохыгъэнхэм фэшл производствэм илээныкыгъэ пстэу-ми псынкыгъэу зашцигъэгъозэгъагъ.

Мары ащкэ зы шысэ. 1938-рэ илээсым ия 4-рэ квартал шэкьышлэ фабрикэхэм ялофшлэн тэрэзэу зэрэзэхамышэрэм кыхъэкьлэу ахышлэ луданэу ящыкылагъэм фэдиз кыалэкьлэмыхъэ хъугъэ ыкьл шэкьышлэ фабрикэхэм ашлэн алъэкьыштыгъэ хэпшыкыгъэу кышцыкылагъ. Зэкьл шэкьышлэ фабрикэхэм ялофшлэн тэрэзэу зэхэщгъэным фэшл Ивановскэ хэкум ихлопчатобумажнэ промышленносты ия 2-рэ Гъэлорышлэпшлэ шхъалэ ипашэхэм фабрикэ заулэ кыагъэуцунышлэ, рабочхэм Иоф амышлэу охътэ гъэнэфагъэ зэпачын фаеу рахъухъагъ. А предложением бэмэ дырагъэштагъэп, ахэм ащышхыгъэх шэкьышлэ промышленностым и Наркомат Иофшлэхэри. И. К. Сединым а предложением дыригъэштагъ ыкьл охътэ клэкьым кыкылоцл фабрикэхэм график тэрэзым тетэу ялофшлэн зэхэщгъэ хъугъэ.

Джыри нэмьклэ шысэ. Уахътэ горэм шыкылагъэхэр бэу зилэ шэкьлхэр кыдагъэкьлэху хъугъагъэ. А Иофыгъор тэрэзэу зэшлохыгъэным фэшл И. К. Сединыр Ивановскэ меланжевэ комбинатым бэрэ клоштыгъ, опытышхо зилэ рабочхэр, инженерхэр ыугъойхэти, шыкылагъэ зилэ шэкьлхэр кыдагъэкьлэхэм лъапсэ фэхъурэр зехифыштыгъ.

Партием ихэку комитет исекретарэу зэрэщытым кыхъэкьлэу И. К. Сединым рационализатор ыкьл изобретатель Иофшлэным ишыпкыгъэу дыригъаштэштыгъ, зэкьл пэщэ Иофшлэхэми ащ аналэ тыра-ригъадзэштыгъ.

И. К. Сединым анахъэу ыкьл апэрэу ыналэ зытыригъэтыштыгъэр кадрэхэм якъыхъын, ахэр тэрэзэу лэнатлэхэм алу-гъэуцогъэнхэр ары. Зэгорэм ащ зэхихыгъ Промышленнэ академиер къэзыуухыгъэ, опытышхо зилэ Татьяна Молосновам зыми Иоф шимышлэу. Ар ыдэжэ кыыригъэблагъи, зыдэгъушылэ нэуж зипланхэр зымыгъэцкыгъэжыгъэхэ Шуйскэ-Тезинскэ фабрикэм директор фишы зэрэшлоигъор риуагъ. Партием ихэку комитет ыкьл И. К. Сединым ышхъэкьлэ ащ фэдэ лэпылэгъоу кыратыгъэм кыхъэкьлэу шэкьышлэ ныбжыкыгъэм фабрикэр фэшхъаф шыпкыгъэу зэтыригъэпсыхъагъ ыкьл ар пэрытхэм ахигъэуцуагъ.

СЫДЖЫХЪ Хъазрэтбый.
(Джыри кыкыгъэжыгъэхэм).

И. К. Сединыр (апэрэ сатырэм сэмэгумклэ кыгъэжыагъэу ящэнэрэ) члэдэгъэ промышленностым и Наркомат Иофшлэхэм ахэс. 1944-рэ илээсым атырахыгъ.

Республикэм щыцIэрылхэр

ИсурэтхэмкIэ къыгддэгущыIэ

«Адыгэ макъэм» ижурналист организацие хэтэу, Урысыем инароднэ сурэтышIэу Къат Теуцожь искусствэм ылъэныкъокIэ гъэхъагъэу ышIыгъэхэм апае Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо шIухъафтын къыфагъэшъошагъ. ИгушIуагъо дэдгощынэу ащ гущыIэгъу тыфэхъугъ.

хэри зэрэздэпсэуштыгъэхэр, зы-
зэхыхъэхэкIэ бзэ къызэрэзэф-
агъотыштыгъэр, адыгэмэ ящылэкIэ
зыфэдагъэр — ахэр В. Пшавелэ
итхыгъэхэм ахъогъуатэх.

— «ХъакIэмрэ бьсымымрэ»
зыфилорэм къыщыIо пшIоу-
гъагъэр нахъ зэхъуфкыгъэу къыт-
фIуатэбэ.

— КъушхъэхIэсхэр Кавказым
зэрэщыпсэухэрэр, зэгурьлоньгъэм
игъогъу зэрэтэгхэр ары.

— «ЛъышIэжъым» купкIэу
илэм узьылIэсыкIэ гъумэкIыгъуа-
бэ поэмэм хэлъу пльытэн пльэ-
кIышIт.

— Шъузым ыш зым еукIы, ау
ащ хэхъухъагъэр зызэфэхьысы-
жыкIэ, лажъэ зимыIэ цIыфыр
ары хъадэгъур къызэкIугъэр. Лъы-
шIэжъыр ащ къыщегъэнышъ, зым
зыр ыукIызэ, лIэуж макIэп хэкIо-
дэщтыр. Iашэр къэпштэным ыпэкIэ
бэ узэгупшысэн фаер, фэбгъэгъун
фаеуи чIыплэ узэрифэрэр къызы-
дэлъытэкIэ, лъыр зэрэбгъэгъагъэм
укIэгъэгъожы.

— Сурэт тхъапша темэм
ехьылIагъэу пшIыгъэр? Хэт
ипроизведениехэр нахъ бгъэф-
дагъэх?

— Важа Пшавелэ, Александр
Казбеги, Акахи Церетели япроиз-
ведениемэ атехыгъэ сурэт 55-рэ
зэнэкьокъум есхьылIагъ. Мамыр-
ныгъэм игъэпытэн, цIыфхэр на-
хьышIоу зэрэщыIэнхэм, шIэжъ
уиIэным, нэмькIэхми сиофшIагъэ
афэгъэхъыгъ.

— Илъэс зауIэкIэ узкIэIэбжъ-
мэ, уисурэтхэр Грузием къы-

щыбгъэлъэгъуагъэх. Искусствэм
иамалхэмкIэ цIыфмэ япIо пшIоу-
гъагъэр къыбдэхъугъэу олыта?

— Зы мафэкIэ е зы илъэскIэ по-
литикэ ин зыхэлъ Iофыр бгъэцэкIэн
плъэкIышIтэн.

— Грузиемрэ Абхъазымрэ зэ-
горэм зэшIужьышIтых. Адыгэ-
хэри ащ хэлэжъэщтых.

— Цыф къызэрыкIохэр зэгур-
рэлх, зэфэдэгъух. Чатэр сыди-
гъуи къыхыгъэу упсэушIтэн ныIа.
Лъэпкъхэр зэфэзыщэрэ гъогум
сытекIынэу сыфаеп.

— Грузием адыгъэу щеджа-
гъэр, нэужым шIэныгъэлэжъ,
артист, сурэтышI цIэрыIо хъу-
гъэр макIэн. Ахэр ори дэгъоу ошIэ-
хэбэ?

— ТицIыф гъэшIуагъэу Шъхъ-
лэхъо Абу къыщезгъэжъэнышъ,
нэбгырэ пчъагъэмэ ацIэ къеслон
слъэкIышIт. Искусствэмрэ тхъным-
рэ сапыл, тапэки сиофшIагъэ
лбызгъэкIотэщт.

— Теуцожь, Гъобкъуае уща-
пIугъ, «Адыгэ макъэм» Iоф щып-
шIагъ, тижурналист организа-
цие ухэт. Тигъэзетеджэмэ сыда
джыри къяпIо пшIоу-гъэр?

— «Адыгэ макъэр» къисэтхы-
кIы, седжэзэ темэ гъэшIэгъонхэр
шъхъэм къехъэх. Сыфай тигъэ-
зет адыгэ унагъо пэпчъ ихъанэу.
Уильэпкъ игъэзет закъоу дунаим
къышIыдэкIырэр бгъэлъэпIэн фаеу
сэлъытэ. СисурэтхэмкIэ тарихьыр
къэсIотэщт, цIыфмэ садэгущы-
Iэщт.

— УисурэтхэмкIэ, уитхыгъэ-
хэмкIэ нахьыбэрэ тыбгъэгъушIо-
нэу, уцунагъо удатхъэу уцIыI-
нэу пфэтIло.

— Тхъауегъэпсэу.

Сурэтым итыр: Адыгэ Респуб-
ликэм и Къэралыгъо шIухъаф-
тын къызыфагъэшъошагъэу
Къат Теуцожь.

Зэхэзышагъэхэр:
Адыгэ Республикэм
и Къэралыгъо
Совет — Хасэр,
иминистрэхэм
я Кабинет

КъыдзыгъэкIырэр:
Адыгэ Республикэм
лъэпкъ IофхэмкIэ,
IэкIыб къэралхэм
ащыпсэурэ тилъэп-
къэгъухэм адыряIэ
зэпхыныгъэхэмкIэ
ыкIи къэбар жъу-
гъэм иамалхэмкIэ
и Комитет

**Редактор
шъхъалэр**

**ДЭРБЭ
ТИМУР**

**Редакциер
зыхъашIэр:**
385000,

къ. Мыекъуапэ,
ур. Первомайскэр,
197.

Телефонхэр:
приемнэр:
52-16-79,

редактор шъхъалэм
иапэрэ
гуадзэр:
52-49-44,

редактор гуадзэр-
пшъэдэкIыжъ зы-
хьырэ секретарыр:
52-16-77.

E-mail:

adygvoice@mail.ru

**Зыцаушыхъаты-
гъэр:**

Урысые Федерацием
хэутын IофхэмкIэ,
телерадиокъэтын-
хэмкIэ ыкIи зэлы-
IэсыкIэ амалхэмкIэ
и Министрствэ
и Темыр-Кавказ
чIыплэ гъэлоры-
шIаплэ, зэраушыхъа-
тыгъэ номерыр
ПИ №10-3892

Гъэзетым къыхиу-
тыхэрэм мышъып-
къагъэу къахафэ-
хэрэмкIэ къэзыт-
хыгъэхэм пшъэдэ-
кIыжъ ахьы. Къа-
тхэхэрэмрэ гъэзе-
тым щылажъэхэ-
рэмрэ яеплъыкIэ
зэтемыфэн ылъэ-
кIышIт. Гъэзет-
еджэхэм къыт-
фагъэхьырэ тхы-
гъэхэр зэхэтфы-
хэрэп ыкIи къэ-
зытхыгъэхэм
аIэкIэдгъэхъа-
жыхэрэп.

Зыщыхаутырэр
ОАО-у
«Полиграф-ЮГ»,
385000,
къ. Мыекъуапэ,
ур. Пионерскэр,
268

**Пчъагъэр
5641**

**Индексхэр
52161
52162**

Зак. 3751

Хэутыным
узщыкIэтхэнэу щыт
уахъэр
Сыхъатыр 18.00
ЗыщыкIэтхэгъэхэ
уахъэр
Сыхъатыр 18.00

Искусствэмрэ лъэхъанымрэ

Амакъэ дунаим щыIзэхыхы

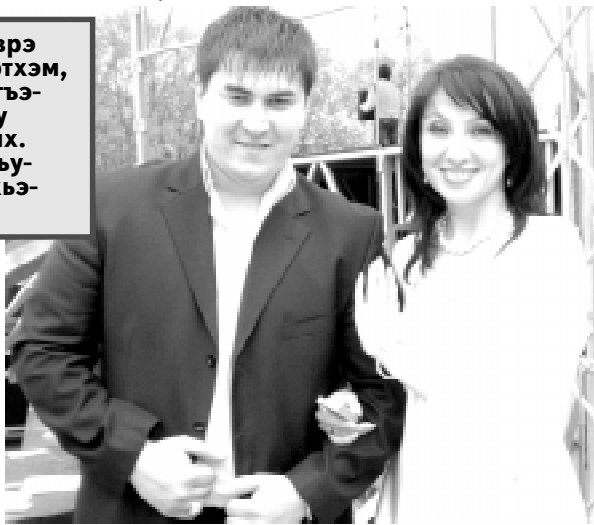
**Орэдылхэр Нэгъуцу Саидэрэ Еутых Вячеславрэ
Темыр Кавказым икьалэхэм ащыкIорэ концертхэм,
зэкъошныгъэм, мамырныгъэм игъэпытэн афэгъэ-
хыгъэ пчыхъэзэхыхъэхэм ахълажъэх. Нэгъуцу
Саидэ ежъ игушыIэмэ атехыгъэ ордэхэр еусых.
Саиди Вячеслави «Адыгэ макъэм» иныбджэгъу-
шIух. Гъэзетым икьитхыкIын ехьылIэгъэ зэхыхъэ-
хэм ягуапэу лъэпкъ ордэхэр къащало.**

Адыгэ Республикэм ия 18-рэ илъэс игъэкIоты-
гъэу Мыекъуапэ щэгъэмэфэкIызэ, Нэгъуцу Саи-
дэрэ Еутых Вячеславрэ гущыIэгъу тафэхъут. Къа-
лэм игупчэ щыкIорэ концертым зыфагъэхъазыры-
шIтыгъ. ГумэкIыхэу къысщыхъугъэп, гушIуагъор
анэгъу кIизыгъ.

— Нэбгырэ шъэ пчъагъэ къызыщыодэIушIт пчэ-
гум укыхъэ зыхъукIэ макIэп узэгупшысэрэр, —
еIо Нэгъуцу Саидэ. — Ным ехьылIэгъэ ордэу
сыусыгъэр къэсIотэ.

Еутых Вячеслав адыгабзэкIи урысыбзэкIи тызэ-
ригъэдэIушIт ордэхэм ташигъэгъозагъ. Адыгэ Рес-
публикэм имэфэкI мафэ зэрэхэлажъэхэрэр арти-
стхэм ягопагъ. Швейцарием къыкIыгъэ Дэгъуф Сэ-
бахъдин, Тыркуем ит Кавказ хасэмэ яфедерацие
итхъаматэу Гугъэжъу Джыхъан, Европэм ит Адыгэ
хасэмэ яфедерацие изешакIоу Уджыхъу Ихъсан,
Иорданием исенаторхъу Хъабжъэкъо Джэнэтрэ Хэ-
кужъ Хъярдинрэ, Иорданием и Парламент идепу-
татэу Сэбрэкъо Мунир, нэмькI хъакIэхэри тинэ-
плъэгъу итых. Нэгъуцу Саидэрэ Еутых Вячеславрэ
орэд къызэралорэм едэлух, Iэгу афытеох.

— Уильэпкъ ичIыгу укьэкIуагъэу, уиадыгэбзэ
IэшIукIэ уиорэд зэхэпхыныр гушIогъо къодыеп,
насыпыгъэу щыт, — еIо Дэгъуф Сэбэхъат. — Ду-
нэе Адыгэ Хасэм и Зэфэс сыхэлэжъагъ, Адыге-
им и Премьер-министрэу КъумпIыл Муратэ сыу-
кIагъ, тызэготэу сурэт ттырахыгъ, цIыф гъэшIэ-
гъонмэ гущыIэгъу сафэхъугъ...

Гугъэжъу Джыхъан ылъэгъурэр, зэхихьырэр
Тыркуем зигъэзэжыкIэ къафилотэжышIт. Сурэт
зэрэтырахьырэ техникэр зыдиIыгышъ, мэфэкI ма-
фэр игукъэкIыжъхэм бэрэ ахэтышIт.

Нэгъуцу Саидэрэ Еутых Вячеславрэ адыгэ ордэ-
хэр пчэгум къызыщалоим искусствэр зикIасэхэм къа-
хъагъэх, къэбархэр къафалотагъэх. КIэлэцIыкIу-
хэр, ныбжыкIэхэр къагоуцохэзэ, нэпэплъ сурэт-
хэр атырахыгъэх.

Адыгэ Республикэм икьэралыгъо гъэпсыкIэ игъэ-
пытэн культурэмрэ искусствэмрэ яIофышIэхэр зэрэ-
хэлажъэхэрэм гушIуагъоу къытфыхьырэр щыIэны-
гъэм къыхъэшъ. Нэгъуцу Саидэрэ Еутых Вячеславрэ
джыри ордэ къызэрэтфалощтым тицыхъэ тель, ти-
адыгабзэ Темыр Кавказым имызакъоу, дунаим
щагъэгунэу тафэлъало.

Сурэтым итхэр: орэдылхэр Нэгъуцу Саидэ-
рэ Еутых Вячеславрэ.

Футбол цIыкIур

**«Динамэм»
ичемпионых**

Урысые Федерацием исудебнэ
приставхэм я ГъэлорышIаплэу Адыгэ
Республикэм щыIэм спорт общест-
вэу «Динамэм» футбол цIыкIумкIэ
иреспубликэ зэнэкьокъухэм апэрэ
чIыплэр къащыдихыгъ.

Самбэ

Хэлэжъагъэр бэ

ТэхьутэмыкIое районим икIэлэ-
цIыкIу-ныбжыкIэ спорт еджапIэ
Мырзэ Джанхъот фэгъэхьыгъэ зэнэ-
кьокъухэу самбэмкIэ щыкIуагъэмэ
Адыгеим ирайонхэмрэ икьалэхэм-
рэ ябэнакIохэр хэлэжъагъэх.

Футбол

Непэ зэдешIэщтых

Мыекъопэ футбол командэхэу
«Гранитымрэ» «Мыекъуапэмрэ» къэ-
лэ стадионэу «Юностым» непэ фут-
бол щызэдешIэщтых. Командэхэр
АР-м изэнэкьокъу хэлажъэх. Тренер
шъхъалэхэу Кобл Анзоррэ Шыумэ-
фэ Рэмэзанрэ зипэщэ футболистмэ
сыхъатыр 15-м аублэщт ешIэгъур
гъэшIэгъонэу кIощт.

**НэкIубгъом итхэр зыгъэхъа-
зыргъэр ЕМТИЛЪ Нурбий.**